

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ І ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри д.е.н., професор
_____ Тетяна ШАБАТУРА
«___» _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
Освітньої програми «Економіка»
За спеціальністю 051 «Економіка»

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС» БІЛЯЇВСЬКОГО РАЙОНУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник: д.е.н., професор
_____ Олександр ГАЛИЦЬКИЙ

Рецензент: д.е.н., професор
_____ Віктор ЗАМЛИНСЬКИЙ

Виконав здобувач заочної форми навчання
_____ Ігор ЧЕРНОВ

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання
на відповідне джерело.*
_____ Ігор ЧЕРНОВ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та управління

Кафедра економічної теорії і економіки підприємства

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 051 «Економіка»

Освітня програма «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Тетяна ШАБАТУРА

« » 202 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Чернову Ігорю Володимировичу

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

1. Тема роботи: «Організація та перспективи розвитку виробництва продукції рослинництва в ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» Біляївського району Одеської області».

науковий керівник роботи: д.е.н., професор Олександр ГАЛИЦЬКИЙ
(науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

затверджені наказом ректора Одеського державного аграрного університету від «27» лютого 2023 року № 21-з.

2. Строк подання здобувачем кваліфікаційної роботи 15 лютого 2024р.

3. Об'єкт дослідження: способи організації виробництва, стратегії планування та ефективність у галузі вирощування рослинної продукції.

4. Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів, пов'язаних з управлінням та прогнозуванням перспектив розвитку виробництва продукції рослинництва.

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

Теоретико-методологічний розділ: розкрити значення галузі рослинництва та проблеми її розвитку в сучасних умовах; визначити сутність та роль виробничих програм в організації та визначенні перспектив розвитку виробництва продукції; зазначити основні інноваційні технології в рослинництві; розкрити питання інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Дослідницько-аналітичний розділ: провести аналіз конкурентного середовища функціонування досліджуваного підприємства; здійснити оцінку рівня ефективності господарювання на підприємстві; провести аналіз

економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві.

Проектно-рекомендаційний розділ: формулювання пропозицій з підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва; розробка перспективного плану виробництва сільськогосподарської продукції; здійснити економічне обґрунтування виробничої програми розвитку рослинницької галузі на перспективу.

6. Орієнтовний перелік графічного та табличного матеріалу:

До теоретико-методологічного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

До дослідницько-аналітичного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

До проектно-рекомендаційного розділу: схеми, таблиці, діаграми.

7. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: законодавчо-нормативні акти, нормативно-довідкова інформація, дані періодичних видань, офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області; баланс підприємства (Ф. № 1); звіт про фінансові результати (Ф. № 2); основні економічні показники роботи ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» Біляївського району Одеської області.

8. Перелік публікацій за напрямом досліджень: наукові результати було висвітлено у одній науковій праці загальним обсягом 0,11 ум. друк. ар..

9. Дата видачі завдання: «02» березня 2023р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Визначення теми, об'єкта та предмета дослідження	Березень 2023р.	
2.	Отримання завдання і складання змісту (плану) кваліфікаційної роботи	Березень 2023р.	
3.	Складання календарного плану – графіку з підготовки кваліфікаційної роботи	Березень 2023р.	
4.	Написання першого (теоретико-методологічного) розділу роботи	Квітень-травень 2023р.	
5.	Вивчення матеріалів базового підприємства	Червень 2023р.	
6.	Написання другого (дослідницько-аналітичного) розділу роботи	Липень-вересень 2023р.	
7.	Написання третього (проектно-рекомендаційного) розділу роботи	Жовтень - грудень 2023р.	
8.	Написання висновків, списку літератури	Січень 2024р.	
9.	Перевірка роботи науковим керівником	Січень 2024р.	
10.	Доопрацювання роботи після зауважень наукового керівника	Січень – лютий 2024р.	
11.	Підготовка до захисту: доповідь, ілюстративний матеріал	Лютий 2024р.	
12.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	Лютий 2024р.	
13.	Перевірка роботи на оригінальність	Лютий 2024р.	
14.	Попередній захист на кафедрі	Лютий 2024р.	
15.	Рецензування кваліфікаційної роботи	Лютий 2024р.	
16.	Захист кваліфікаційної роботи	Лютий 2024р.	

Здобувач ОС «магістр» _____
(підпис)

Керівник: _____
(підпис)

Ігор ЧЕРНОВ _____
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Олександр ГАЛИЦЬКИЙ _____
(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи на тему:

«Організація та перспективи розвитку виробництва продукції рослинництва в ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» Біляївського району Одеської області»

Чернова Ігоря Володимировича

Кваліфікаційна робота містить 95 сторінок, 23 таблиці, 4 рисунків, список використаних джерел з 87 найменувань.

Предмет дослідження: сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів, пов'язаних з управлінням та прогнозуванням перспектив розвитку виробництва продукції рослинництва.

Суб'єктом дослідження виступає ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» Біляївського району Одеської області.

Період дослідження 2020-2022 роки.

Мета кваліфікаційної роботи аналіз основ організації виробництва, вивчення сутності виробничої програми та інноваційної діяльності досліджуваного підприємства, а також у розробці майбутньої стратегії виробництва рослинництва.

Завданням роботи є розкрити значення галузі рослинництва та проблеми її розвитку в сучасних умовах; визначити сутність та роль виробничих програм в організації та визначенні перспектив розвитку виробництва продукції; зазначити основні інноваційні технології в рослинництві; провести аналіз конкурентного середовища функціонування досліджуваного підприємства; здійснити оцінку рівня ефективності господарювання на підприємстві; провести аналіз економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві; формулювання пропозицій з підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва; розробка перспективного плану виробництва сільськогосподарської продукції та проведення його економічного обґрунтування.

За результатами дослідження сформульовані конкретні висновки і пропозиції щодо заходів по підвищенню ефективності виробництва продукції рослинництва на перспективу.

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності аграрних формувань, зокрема, ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС».

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2023 – 2024 роки. Рік захисту роботи 2024р.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, рослинництво, планування, аналіз, прибуток, виробнича програма, ефективність, оптимізація, інновації, інвестиції.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА	7
1.1 Значення галузі рослинництва та проблеми її розвитку в сучасних умовах	7
1.2 Сутність та роль виробничих програм з рослинництва в організації та визначенні перспективи розвитку виробництва продукції	16
1.3 Інноваційні технології в рослинництві та їх інвестиційне забезпечення в сільськогосподарських підприємствах	24
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»	38
2.1 Аналіз конкурентного середовища функціонування підприємства	38
2.2 Оцінка рівня ефективності господарювання на підприємстві	44
2.3 Аналіз економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві	55
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»	63
3.1 Напрями удосконалення процесу виробництва продукції рослинництва	63
3.2 Перспективний план розвитку виробництва продукції рослинництва	70
3.3 Економічне обґрунтування виробничої програми розвитку рослинницької галузі на перспективу	77
ВИСНОВКИ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Аграрний сектор завжди був ключовим компонентом української економіки та важливим джерелом експортного потенціалу. Він об'єднує понад п'ятнадцять відсотків трудових ресурсів, майже три чверті земельного фонду та понад дев'яносто відсотків сільськогосподарських угідь, а також понад п'ять відсотків основних засобів. Ефективність сільського господарства суттєво впливає на економічний розвиток країни. За роки незалежності цей сектор постійно збільшував свій внесок у структуру ВВП та доходи від експорту сільськогосподарської продукції на міжнародні ринки.

Виробництво продукції рослинництва займає важливе місце в економіці, забезпечуючи населення харчовими продуктами, сировиною для харчової, легкої та переробної промисловості, а також кормами для тваринництва та багатьма експортними товарами для зовнішньої торгівлі. Україна визнана одним із світових лідерів у виробництві та експорті зернових та соняшникової олії. Однак, військова агресія Російської Федерації та блокування українських портів значно підірвали стабільність світових продовольчих ринків і поставили деякі країни перед загрозою голоду. Це ще раз підкреслює важливість та потенціал рослинницької галузі в Україні.

На сучасному етапі українські сільськогосподарські виробники зазнають значних труднощів, тому необхідно розробити комплекс заходів для регулювання та вирішення ключових проблем. Серед них варто відзначити проблеми з реалізацією готової продукції, складнощі логістики, низькі ціни на сільськогосподарську продукцію порівняно з високими цінами на сировину та матеріали, відсутність доступних фінансових ресурсів, а також відсутність державної підтримки та інші аспекти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання майбутнього розвитку сільського господарства в Україні, зокрема аспекти розвитку галузі рослинництва, завжди цікавило вчених. Такі дослідники, як Присяжнюк М.В.

Саблук П.Т., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М., Лупенко Ю.О., Шабатура Т.С., Галицький О.М., Краснокутська Н. С., Гладій М.В., Петренко О.П., Смолич Д.В., Шевченко А.А., Тимошук І.В., Гайдуцький П.І., Горкавий В.К. та інші, приділяли цьому увагу у своїх дослідженнях.

Аналізуючи їхні дослідження, виявлено, що у сільському господарстві поруч із позитивними тенденціями існує безліч невирішених проблем. Військовий стан і політичні напруги призводять до значних змін на аграрному ринку та породжують нові виклики у формуванні та функціонуванні ринку сільськогосподарської продукції в Україні. Тому, необхідно шукати оптимальні концепції розвитку всіх етапів виробничого процесу, базуючись на ринковому механізмі господарювання та враховуючи передові інновації.

В цьому контексті великого значення набуває вдосконалення системи організації та визначення перспектив розвитку виробництва рослинництва на аграрному підприємстві.

Мета та завдання роботи. Мета даної роботи полягає в аналізі основ організації виробництва, вивченні сутності виробничої програми та інноваційної діяльності в рамках ДП «ДГ «Южний» СГП НЦНС», що знаходиться у Біляївському районі Одеської області, а також у розробці майбутньої стратегії виробництва рослинництва.

Згідно з визначеною метою дослідження, розглядались та вирішувались такі завдання:

- розкрити значення галузі рослинництва та проблеми її розвитку в сучасних умовах;
- визначити сутність та роль виробничих програм в організації та визначенні перспектив розвитку виробництва продукції;
- зазначити основні інноваційні технології в рослинництві;
- розкрити питання інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- провести аналіз конкурентного середовища функціонування досліджуваного підприємства;

- здійснити оцінку рівня ефективності господарювання на підприємстві;
- провести аналіз економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві;
- формулювання пропозицій з підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва;
- розробка перспективного плану виробництва сільськогосподарської продукції;
- здійснити економічне обґрунтування виробничої програми розвитку рослинницької галузі на перспективу.

Суб'єктом дослідження в кваліфікаційні роботі виступає ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» Біляївського району Одеської області.

Об'єктом дослідження є способи організації виробництва, стратегії планування та ефективність у галузі вирощування рослинної продукції.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів, пов'язаних з управлінням та прогнозуванням перспектив розвитку виробництва продукції рослинництва.

Період дослідження становить 2020-2022рр.

Методи дослідження. Основу даного дослідження становили різноманітні наукові підходи, включаючи загальнонауковий діалектичний метод для аналізу організаційно-економічного механізму у галузі рослинництва, використання дедукції для формулювання власних висновків з таблиць, індукції для розкриття особистих думок під час обґрунтування результатів та пропозицій, аналізу для оцінки виробничої, економічної та фінансової діяльності аграрного підприємства, абстрактно-логічного методу для структурування роботи, монографічного методу для порівняння показників, SWOT-аналізу для виявлення переваг та недоліків підприємства та його можливостей та загроз, а також економіко-статистичного та розрахунково-конструктивного методів для аналізу та прогнозування економічних показників і планування виробництва.

Інформаційною базою дослідження є фінансова звітність та інші фінансові й статистичні документи ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» за 2020-2022 роки, а також зібрані статистичні дані, що описують діяльність підприємства. Додатково використовуються відомості з законодавства України, аналіз економічних досліджень вітчизняних та зарубіжних експертів, що стосуються аграрного сектора.

Отримані результати мають практичне значення в контексті визначення ролі рослинництва як провідної сфери сільськогосподарського виробництва, яка забезпечує суспільство продовольством та є основою його існування та розвитку. Розвиток, оптимізація та встановлення перспектив виробництва в рослинництві мають велике соціально-економічне значення і є пріоритетними завданнями.

Апробація матеріалів дослідження. Висновки та пропозиції за темою проведеного дослідження були запропоновані до розгляду на наукових конференціях та опубліковані в збірнику матеріалів Наукового студентського форуму «Проблеми та напрями розвитку економіки України в умовах війни» на тему «Організація трудових відносин та заробітна плата в умовах воєнного стану» 17 травня 2023 року Одеса. Загальний обсяг публікацій – 0,11 ум. друк. ар.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 87 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 95 сторінок друкованого тексту, містить 23 таблиці, 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

1.1. Значення галузі рослинництва та проблеми її розвитку в сучасних умовах

Рослинницька сфера українського сільськогосподарського комплексу має всі передумови для ефективного розвитку. Ураховуючи її значення і масштаби, ця галузь може забезпечити необхідні продукти харчування для населення та сировину для переробної та тваринницької галузей. Однак, нестабільність у ринковій економіці, спричинена різними факторами, такими як військова агресія, може негативно вплинути на ефективність рослинництва. Тому дослідження поточного стану і визначення перспектив розвитку цієї галузі є важливою складовою проблеми забезпечення внутрішнього ринку держави.

Як відмічають А. В. Мовчанюк, М. І. Дяченко: «на протязі тривалого періоду до повномасштабного вторгнення російської федерації, український агропромисловий комплекс займав провідні позиції серед світових експортерів сільськогосподарської продукції. У 2021 році продукція аграрного сектору складала 40% від загального експорту України. Проте повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для аграріїв країни, оскільки вторгнення призвело до руйнування довготривалих процесів і логістичних ланцюгів». [44].

Науковець В.М. Русан вказує, що: «внаслідок збройної агресії, російська федерація окупувала значну частину Південної та Східної території України, що призвело до втрати Україною великого виробничого та логістичного потенціалу у сільському господарстві. Значна частина земельних угідь залишилася на території, яка не контролюється Україною, внаслідок чого вироблені продукти та матеріально-технічні ресурси незаконно вивозяться на територію Росії без компенсації їх власникам». [64, с. 13].

Вірно зазначають у своїй праці М.В.Негрей, О.В. Трофімцева: «війна стала переломним моментом не лише для України, але й для всього світу. Україна знаходиться перед серйозними випробуваннями, де головною метою українського бізнесу, уряду та суспільства є виживання і перемога. Аграрний сектор відіграє важливу роль у досягненні цієї мети: забезпечує функціонування бізнесу, підтримує економіку країни, задовольняє базові потреби населення (харчові продукти та інші сільськогосподарські товари) та створює нові робочі місця - усе це можливо завдяки аграрному сектору в умовах війни». [51, с.49].

Несумнівно, війна принесла значні зміни в організацію та прогнозування виробництва рослинницької продукції, але українські аграрії прийняли виклик і зараз активно намагаються адаптуватися до нових умов.

У всі часи розвитку суспільства виробництво сільськогосподарської продукції стоїть на передньому плані, виступаючи як невід'ємна складова будь-якої економічної системи. Це відображається у постійно зростаючих потребах людства у їжі, які визначають попит на сільськогосподарську продукцію, а також у потребах промисловості в сировині для виробництва харчових та промислових товарів.

У сільському господарстві вирощування рослин відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки на планеті існує близько 1,5 тисяч видів рослин. Більшість уваги приділяється вирощуванню зернових і технічних культур, які є основою сільського господарства. Основними зерновими культурами світу є пшениця, кукурудза та рис, що займають понад 720 мільйонів гектарів сільськогосподарських угідь. Технічні культури використовуються як сировина для різних галузей промисловості.

У наші дні, одним з ключових шляхів розвитку місцевої економіки є зміцнення аграрного сектору, зокрема галузі рослинництва. Україна, обдарована великими земельними площами у розмірі 60,3 мільйонів гектарів, має усі передумови для вирощування якісних сільськогосподарських продуктів, які не лише задовільняють внутрішній ринок, але й зроблять країну впливовим

гравцем на міжнародній арені. У той же час, важливо відзначити, що потенціал аграрного виробництва в Україні ще не вичерпано повністю. Основні причини полягають у високій вартості виробництва, ризикованій природі сільськогосподарського бізнесу, дефіциті кваліфікованих кадрів, проблемах з власністю на землю та інші. Введення воєнного стану ще більше ускладнює ці аспекти. З цього приводу, вирішення цих проблем вимагає активної державної підтримки місцевих сільськогосподарських виробників.

За думкою фахівців, Україна відзначається серед країн із найбільшим потенціалом у сільському господарстві, завдяки великій кількості найродючіших чорноземів, що становлять понад 65% ґрунтового покриття країни.

В світі Україна визначається як провідна країна у виробництві та експорті різних продуктів. За даними на 2021 рік, прибуток від експорту сільськогосподарської продукції перевищує доходи від металургії на третину, від машинобудування на 162%, і в 7 разів більше, ніж від легкої промисловості.

Як відмічає в своїй праці М.М. Ільчук: «сільське господарство, складаючись з рослинництва та тваринництва, об'єднує дві основні галузі. Рослинництво, визнане ключовим напрямом, не лише забезпечує продукти харчування і сировину для промисловості, а й виробляє корми для домашніх тварин. Пасовищне тваринництво є відносно незалежним від рослинництва. Ці дві галузі поділяються на підгалузі та види виробництва. Рослинництво охоплює вирощування зернових культур, технічних, овочевих, кормових, а також плодово-ягідних рослин і виноградарство. Основними галузями тваринництва є свинарство, птахівництво, вівчарство, клітинне звірівництво, бджільництво, конярство, ставкове рибництво і шовківництво. Надійне розвиток зернового господарства є ключовим фактором для стабільного прогресу сільського господарства, зміцнення економічного потенціалу країни та підвищення рівня життя населення шляхом забезпечення продовольчою безпекою. Рівень забезпечення населення хлібом та хлібопродуктами, концентрованими кормами для тварин, сировиною для різних галузей

промисловості і продовольчими товарами у торгівлі прямо залежить від загального обсягу виробництва зерна. Розвиток зернового господарства має вирішальне значення для прогресу інших галузей сільського господарства, зокрема тваринництва [31].

Станом на 2021 рік Україна займає лідерське положення у світі з виробництва та експорту соняшнику, що підтверджується надзвичайно великими обсягами вирощення цієї культури. Україна виробляє 11,2 млн. тонн соняшнику, що становить значну частку всього світового насіння цієї культури. Крім того, ми також лідери у виробництві та експорті соняшникової олії, щорічно постачаючи 3,3 млн. тонн на міжнародні ринки. Україна також займає високі позиції у експорті зернових, горіхів, ячменю та ріпаку, що відображається у її успішному виступі на глобальному ринку продовольства. Продукція АПК відіграє значну роль у зовнішній торгівлі країни, що приносить стабільний дохід як державному бюджету, так і приватному сектору. Експорт сільськогосподарської продукції в Європу в останнє десятиліття зріс у 2,5 рази, відкриваючи нові можливості завдяки Угоді про асоціацію. Однак, необхідність відповідати вимогам якості продукції Європейського союзу ставить перед українськими виробниками певні виклики.

Більшість продукції в українському сільгоспвиробництві традиційно є рослинною. Ця галузь складається з різних секторів, що визначаються виробничими засобами та вирощуваними культурами, і поділяються на різні підгалузі та категорії.

В аграрному секторі України культивується понад 400 різних культур, які можна класифікувати за різними категоріями, такими як зернові, технічні, овочеві, кормові, плодові та інші. Кожна група потребує специфічного підходу до переробки, що призводить до розвитку відповідних галузей промисловості та формування галузевих комплексів. Ці комплекси створюють унікальні структурні системи, які поєднують в собі вирощування та переробку різних видів сільськогосподарської продукції в одному виробничому циклі.

У сільському господарстві України рослинне виробництво відіграє незамінну роль і охоплює значну частину орних земель, становлячи близько 93% їхньої площі, з якої до 30% відведено під культури для кормів. Боковий результат рослинництва, що складає 40–50%, такий як солома пшениці, стебла кукурудзи й сорго, жому, патока та інші, використовується у годівлі тварин через виробництво кормів. Пов'язаність між рослинництвом, тваринництвом і виробництвом кормів є вирішальною для успішного функціонування аграрного комплексу країни [30].

Однією з ключових характеристик сільського господарства є його велика залежність від сезонних змін. Україна відрізняється різноманіттям ґрунтових та кліматичних умов у різних регіонах, яке визначається різницею у ґрунтовому покриві, кількості опадів та тепла, а також тривалістю вегетаційного періоду та умовами зимівлі. Це підкреслює необхідність врахування екологічних та біологічних особливостей рослин при їх розміщенні на полях. Дослідження показують, що для забезпечення стійкого рівня урожайності зернових на рівні 60–80 центнерів на гектар на всій території України необхідно випадати не менше 600–700 міліметрів опадів. Проте, на даний момент цей показник становить лише дві третини від необхідної кількості, що вдвічі менше, ніж у Європі. Це призводить до того, що площа оброблених земель в Україні, де можна отримати стабільний врожай, не перевищує 20% від загальної, у порівнянні з 70–80% в Європі. Ця різниця також пояснюється тим, що в країнах Європи сільськогосподарське виробництво здійснюється на найбільш підходящих землях.

Згідно з інформацією Держкомзему України, на 1 січня 2021 року більш як дві третини території країни припадають на землі сільськогосподарського використання, що становить 41,4 млн гектарів. Зокрема, ріллі займають 32,7 млн гектарів, або близько 54,2%. Це свідчить про високий рівень розораності угідь в Україні у порівнянні з іншими країнами, такими як США, де цей показник складає лише 17%, і різними країнами Європи, де він коливається від 25,8% до 35,7% [57].

Ця організаційна структура викликає серйозне занепокоєння через високий рівень розораності ґрунтів у країні, що призводить до їх деградації. Також негативно впливає на якість українських чорноземів відсутність земельного ринку. Багато сільськогосподарських підприємств, орендуючи земельні ділянки, прагнуть лише до максимізації прибутку, ігноруючи необхідність інвестування у покращення якості ґрунтів.

Перед сучасним агропромисловим комплексом України поставлено складне завдання: протягом 10–15 років досягти рівня розвинених країн у світі. Це вимагає великої відповідальності, оскільки наразі на одного працівника, зайнятого у сільському господарстві, припадає від 8 до 12 разів менше виробленої продукції порівняно з розвиненими країнами.

Сільське господарство розділяється на дві основні галузі, як показано на рисунку 1.1:

- рільництво, що передбачає культивування різноманітних рослин, які відносяться до різних груп за умовними критеріями, такими як зернові, технічні, бульбоплідні, овочево-баштанні та кормові культури;
- садівництво та виноградарство, що спеціалізуються на вирощуванні багаторічних рослин.

Рослинництво є одним з найбільш дохідних напрямків агробізнесу. За словами керівників великих сільськогосподарських підприємств, рентабельність на рівні 110% може стати стандартом для цієї галузі [4, с. 164].

Однак, за стандартною моделлю сільського господарства значну частину прибутку поглинають виробничі витрати. Успішний аграрій - той, хто збирає врожай з мінімальними витратами. Тому однією з актуальних проблем управління в аграрному секторі є ефективне використання орних угідь. Суть полягає в знаходженні оптимального розподілу сільськогосподарських культур по полях агропідприємства, щоб досягнути високої продуктивності.

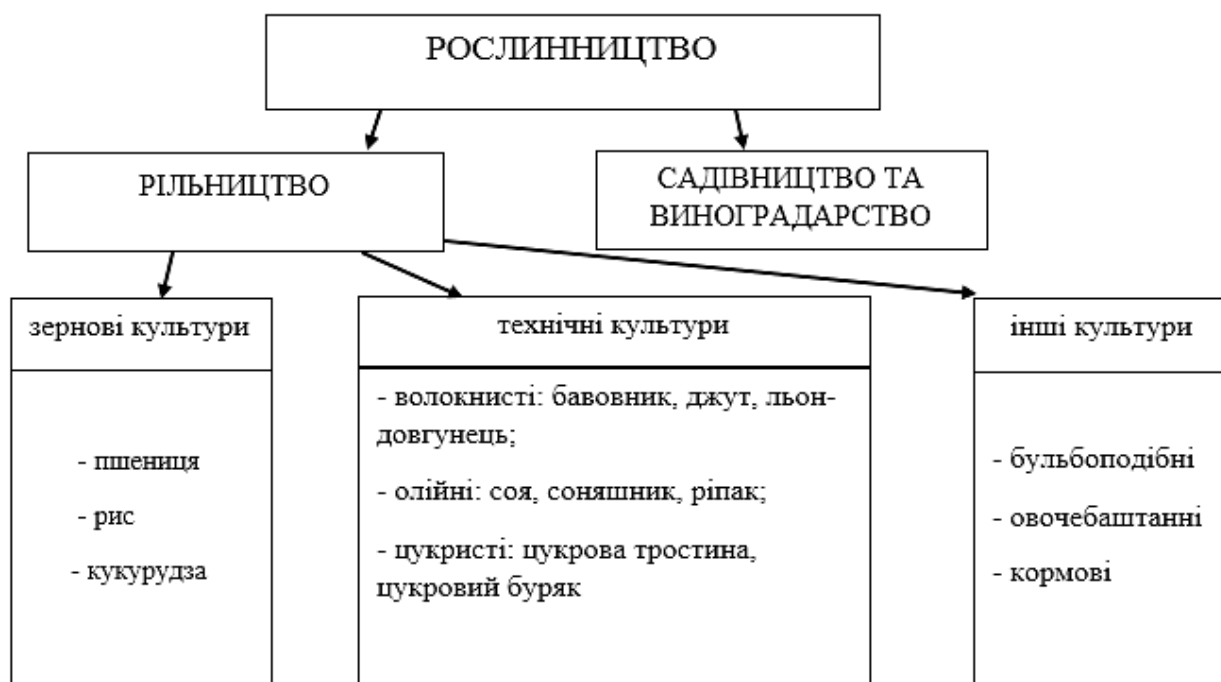

Рис. 1.1. Галузева структура рослинництва

Джерело: складено автором на основі [31]

Розподіл сільськогосподарської продукції залежить від численних факторів, таких як врожайність культур, цінова політика, способи використання землі, технологічні досягнення виробництва, ринкові умови та інші аспекти.

Ефективність розвитку сільськогосподарського виробництва сьогодні й завтра переважно визначається впливом різноманітних неживих факторів. Це підтверджено не лише довготривалими дослідженнями вітчизняних науковців, але й вченими з різних країн світу. Загалом відомо, що абіотичні чинники, такі як сонячна активність і геомагнітні зміни, мають великий вплив на рівень використання матеріальних ресурсів та елементів живлення в ґрунті на різних стадіях росту рослин. Особливо важливою стає роль сонячної активності в зміні урожайності, що набуває все більшого значення не лише для науковців в галузі астрономії, геології, історії та економіки, але й для екологів та захисників рослин.

Дослідження сонячної активності та магнітного поля Землі в контексті їх впливу на сільськогосподарське виробництво відкривають нові перспективи для наукових досліджень. Минулі дослідження підтвердили певний вплив

сонячної активності на сільське господарство, але наші знання про це явище залишаються неповними, особливо в аспекті впливу на рослинництво.

Вирішенням цієї проблеми є зрошення висушених земель, що є стратегічним напрямом у підвищенні результативності сільського господарства та вирішенні проблеми харчової безпеки. Ефективне зрошення передбачає прибутковість та стійкість, коли дохід збільшується з року в рік завдяки використанню передових технологій, що зменшують витрати на отримання одиниці врожаю сільськогосподарських культур. Це суттєво підвищує врожайність сільськогосподарських культур та сприяє збільшенню прибутку від продажу значно більшого обсягу сільськогосподарської продукції.

Розширення систем зрошення має потенціал у найближчий період підвищити врожайність в Україні на 10 мільйонів тонн щорічно та створити додатково 200 тисяч робочих місць.

Аграрний сектор є стратегічно важливим для економіки країни, оскільки розвиток сільського господарства визначає рівень безпеки їжі, якість харчування населення і загальне здоров'я нації.

Причинами зниження обсягів виробництва в рослинництві та погіршення його результативності є недостатня обґрунтованість проведення структурних реформ у галузі, недостатня підтримка сільськогосподарських виробників, неприйнятні умови кредитування, різке зростання різниці у цінах на сільськогосподарську продукцію та зменшення внутрішнього попиту через падіння платоспроможності населення.

У останні роки помітно загострення проблем у галузі сільського господарства, пов'язаних з рослинництвом. Це супроводжується важливими аспектами, такими як істотне погіршення родючості ґрунтів, порушення правил сівозміни, зміна структури посівних площ, недооцінка значення лісорозведення для захисту рослин та втрата генетичного різноманіття у сфері рослинництва. Ці проблеми мають серйозні наслідки, такі як зменшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції.

На ринку сільськогосподарської продукції спостерігається дисбаланс між попитом і пропозицією, що вказує на недостатню розвинутість інфраструктури. Головним каналом збуту є посередники, тоді як виробники не беруть активної участі в цьому процесі.

Прогнозування цінової динаміки та попиту на продовольчі товари є важко досяжною задачею. Цінова політика формується під впливом різних чинників, таких як регіональні витрати на виробництво, обсяги попиту та пропозиції, а також інших елементів.

Продовжують існувати відкриті питання щодо стабілізації виробництва зерна, зокрема продуктів харчування, а також цукрових буряків та інших видів сільськогосподарської продукції, разом із розширенням напрямків і обсягів державної підтримки для цієї галузі. Нестабільність у виробництві сільськогосподарської продукції, разом із іншими впливовими чинниками, спричиняє зміни в обсязі витрат на засівну площу та у собівартості товару. А недосконала цінова політика веде до зниження рентабельності та прибутковості цього галузі.

Головними факторами, що спричиняють проблему, є наявність несприятливої цінової політики на ринку сільськогосподарської продукції, а також неефективність економічного механізму, що спрямований на підтримку цієї галузі, зокрема у сферах селекції і насінництва. Також до причин належить недостатнє використання передових, економічно ефективних технологій для виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції, з урахуванням збереження навколишнього середовища.

Українці все більше віддають перевагу вживанню місцевих товарів, оскільки їхні високі стандарти безпеки та якості засвідчені значними обсягами експорту, що знаходять попит на міжнародному ринку. Збільшення внутрішнього попиту на певні категорії товарів призводить до зростання їх ціни, що робить вигідним для виробників здійснювати продажі відразу на внутрішньому ринку, замість експорту.

Заради збільшення уваги до проблем сільського господарства з боку держави та науковців, необхідно враховувати низку негативних об'єктивних факторів, що поглиблюються через війну. Ці фактори включають нестабільність цін та доходів у сільськогосподарському секторі, обмежену привабливість інвестицій у сільське господарство, різноманітність природно-кліматичних умов, потребу у здоровому стані довкілля для сільського господарства, і особливості розвитку соціальної інфраструктури в сільських районах.

Загалом, варто відзначити, що галузь рослинництва має ряд проблем, таких як недорозвинена ринкова інфраструктура, тінізація національної економіки, непрозорість та нестабільність ринкових відносин, а також соціально-економічна нестабільність. Ці проблеми підтверджують несформованість системи адаптації економічного механізму для організації сталого розвитку та ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах України.

1.2. Сутність та роль виробничих програм з рослинництва в організації та визначенні перспективи розвитку виробництва продукції

Значна кількість економістів-аграрників зосереджується на аспектах створення та вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання.

Для досягнення оптимального рівня виробництва сільськогосподарської продукції, ефективного використання потенціалу виробництва та забезпечення стійкості фінансового стану підприємства, ключовою є ретельна розробка плану організації виробництва з врахуванням світових досягнень та вимог ринку.

Ефективне управління та стратегічне планування на сільськогосподарських підприємствах є ключовими факторами успішного економічного розвитку сільського господарства. Планування ґрунтується на

аналізі об'єктивних законів ринкової економіки, визначаючи темпи та пропорції розвитку виробництва з метою досягнення максимальної ефективності.

Планування допомагає виявити сучасні виклики на ринку та створити стратегії для їхнього подолання у майбутньому. Однак неможливо передбачити всі аспекти економічної системи з абсолютною точністю, оскільки формування планів завжди відбувається в умовах обмеженої інформації. Ринок відіграє ключову роль у коригуванні економічних процесів та досягненні необхідної рівноваги. Умови ринкової конкуренції та самостійності підприємств мають забезпечити стабільність виробництва, стійкий дохід та здорове фінансове становище компаній.

Планування ґрунтується на системі об'єктивних економічних законів, і особливо важливим є закон взаємодії попиту та пропозиції.

Крім того, у плануванні необхідно керуватись певними закономірностями, які відомі як принципи планування. Вони визначають характер і зміст планувальної діяльності на підприємстві. Правильне застосування цих принципів створює умови для ефективного функціонування підприємства та знижує ризик виникнення негативних наслідків у плануванні.

Альбер Файоль систематизував чотири важливі принципи планування, що відображають загальні аспекти успішної стратегії дій, а саме: єдність, безперервність, гнучкість і точність. Пізніше, Рассел Акофф введе ще один ключовий принцип - участь, який збагатить та ускладнить підходи до планування.

На сучасному етапі визначають такі ключові принципи планування:

- принцип орієнтації на ціль, який передбачає розподіл генеральної мети підприємства на підцілі на різних рівнях: науково-технічному, виробничому, економічному, соціальному та організаційно-управлінському.
- принцип єдності (системності), що вимагає, щоб планування в економічних структурах мало системний характер.
- принцип безперервності передбачає забезпечення постійності планової перспективи шляхом узгодження довгострокових, середньострокових

і короткострокових планів. Це означає, що процес планування на підприємствах повинен бути постійним, а розроблені плани мають постійно коригуватися з метою забезпечення неперервного розвитку і адаптації до змін у середовищі.

- принцип гнучкості, що взаємодіє з принципом безперервності, охоплює можливість адаптації планів і самого процесу планування до непередбачених обставин.

- принцип точності визначає потрібний рівень деталізації для кожного плану, що відповідає рівню коливань у функціонуванні підприємства.

- принцип участі, який віддзеркалює принцип планування: "Планує той, хто буде виконувати". Це підкреслює, що кожен працівник стає учасником планування, незалежно від свого статусу або функцій.

Принцип участі тісно пов'язаний із переходом від централізованої до децентралізованої системи управління. Постійні перетворення, які проводяться японськими, американськими та західноєвропейськими корпораціями, завжди націлені на підвищення самостійності, відповідальності та, відповідно, ефективності філіалів, відділків, підприємств, звільнення керівників корпорацій від необхідності приймати рішення, пов'язані з поточними, оперативними завданнями, та перехід до партнерських відносин замість ієрархічного типу управління.

Існують додаткові принципи планування, серед яких можна виділити такі:

- принцип збалансованості, що передбачає необхідну і відповідну кількісну відповідність між взаємопов'язаними секціями та показниками плану. Його основним проявом є забезпечення відповідності між потребами у ресурсах та їх наявністю;

- принцип ефективного використання ресурсів, який означає, що підприємство, керуючись потребами, умовами та кон'юктурою ринку, повинно інтенсифікувати виробництво, впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу та максимально реалізовувати як виробничі, так і організаційні можливості [49, с. 61].

Згідно із законодавством, яке регулює діяльність підприємств в Україні, аграрна компанія має право самостійно планувати свою роботу та визначати перспективи розвитку, зважаючи на змінний попит на агропродукцію, а також на необхідність забезпечення росту як виробничого, так і соціального рівня розвитку підприємства та збільшення його прибутку. Основою для такого планування є врахування угод на постачання продукції для державних потреб, а також угоди з споживачами та постачальниками ресурсів [31].

Основними цілями внутрішньогосподарського планування на аграрних підприємствах є: забезпечення виконання контрактних зобов'язань щодо поставок продукції для державних потреб та інших комерційних угод; задоволення внутрішніх потреб підприємства у всіх видів продукції; оптимізація виробничої структури для ефективного використання ресурсів; максимізація виробництва найбільш прибуткових продуктів; формування необхідних резервів для майбутнього розвитку; успішне вирішення соціальних питань співробітників підприємства.

Основними принципами методології планування виступають: аналіз початкового стану розвитку підприємства; досягнення найвищої продуктивності виробництва; ідентифікація ключових завдань; обґрунтованість планів науковими дослідженнями; збалансованість; послідовність у плануванні; та постійний моніторинг виконання планів.

Програма виробництва охоплює планові завдання з виготовлення та транспортування товарів до клієнтів у визначеному асортименті, з необхідною якістю і у встановлені терміни, згідно з угодами на постачання.

Високий рівень наукового підґрунтя в управлінні сприяє комплексному розвитку аналітичної діяльності, зокрема у вивченні виробничої програми аграрного підприємства. Це вимагає системного аналізу як посилення між отриманням інформації та прийняттям відповідних управлінських рішень.

Аналіз виробничої програми був предметом досліджень багатьох авторів, зокрема Л.І. Шваба [85], Г.М. Тарасюка [76], а також Е.Ф. Кожанової, В.В. Осмолівського, І.Б. Осор'євої та С.М. Кафки.

Згідно з висловлюванням С.П. Азізова: «виробнича програма підприємства визначає структуру, спеціалізацію та темпи його розвитку, і є основним елементом планування. Крім того, вона утворює основу для розробки показників усіх інших розділів плану». [1, с. 192].

У планах сільськогосподарських підприємств враховуються виробничі аспекти, що охоплюють рослинництво, тваринництво та промислове виробництво. Аналіз програм виробництва полягає в плануванні структури сільськогосподарських угідь, поголів'я тварин та птиці, а також у визначенні обсягів та якості продукції. Крім того, ця стратегія передбачає комплекс заходів з агротехніки для виконання виробничих планів, таких як вибір сортів, насіння, добрив, кормів, а також забезпечення засобами захисту рослин і тварин, меліорацією тощо.

Ефективна діяльність у сфері сільського господарства передбачає гармонійну взаємодію різноманітних соціальних, біологічних, економічних та технологічних процесів, які мають працювати у оптимальному режимі. Ключовим для досягнення цієї мети є науково обґрунтований вибір теоретичних засад, які лежать в основі розробки методів управління виробництвом.

План виробництва в галузі рослинництва націлений на сприяння виконанню угод щодо постачання продукції споживачам і забезпечення всіх потреб господарства в цьому напрямку, включаючи насіння, фураж, страхові резерви, компенсаційні витрати на працю, а також забезпечення продукцією для громадського харчування [76, с.137].

Як відмічає В.М. Нелеп: «обґрунтування виробничої програми з рослинництва охоплює планування використання земельних угідь і підвищення їхньої родючості, структури посівних площ, урожайності, виробництва продукції певного асортименту, кількості та якості, а також комплекс агротехнічних заходів щодо виконання плану виробництва продукції (сорти, насінництво, добрива, пестициди, меліорація)». [49, с.201].

За визначенням А.Д. Топалова: «виробнича програма з рослинництва складається з оптимальної площі земель, які задіяні у сівозмінах, та урожайності сільськогосподарських культур. Якість цієї програми багато в чому залежить від ступеня обґрунтування урожайності». [77, с. 224].

На думку, М.М. Ільчука: «виробничою програмою з рослинництва передбачається такий розвиток рослинницьких галузей, за якого можна забезпечити виконання договірних зобов'язань з продажу її споживачам, а також повне задоволення потреб господарства у продукції рослинництва». [31, с.134].

В умовах переходу до ринкових відносин, важливим об'єктом аналізу є не лише сам процес виробництва, але й всі аспекти, пов'язані з отриманням, виконанням та оплатою замовлень на продукцію, роботи та послуги. Це охоплює обсяги, номенклатуру, асортимент, якість та терміни поставки продукції, а також фінансові питання, пов'язані з реалізацією замовлень [85, с. 55].

Розробка виробничої програми в сфері рослинництва розпочинається з уваги до балансу земельних ресурсів та визначенням стратегій їх ефективного використання на плановий період. Під час цього процесу враховуються усі аспекти законодавства, які регулюють володіння та користування землею, незалежно від її власності (приватної, спільної чи орендованої). Планування використання земель включає розробку оптимальної структури посівів з урахуванням наукових принципів чергування культур в сівозмінах, максимізуючи їхню врожайність і віддачу.

В своїй праці, І. В. Бурачек та Н.В. Михайленко вказують на те, що: «при плануванні змін у використанні земельних ресурсів враховуються специфічні внутрішні та зовнішні умови господарювання. У деяких випадках передбачається можливість розширення площ інтенсивно використовуваних культур (наприклад, сільськогосподарських культур, садових насаджень, виноградників) за рахунок зменшення площ пасовищ та освоєння невикористаних угідь (таких як болота, піски, чагарники та інші). Також

розглядається можливість усунення дрібноконтурності орних ділянок та пасовищ» [4, с.67].

Необхідною складовою виробничої програми в підрозділах рослинництва є розробка індивідуальної технологічної карти для кожної культури, а також вивчення відповідних технологій.

Важливість ретельного планування вирощування сільськогосподарських культур істотно визначається його впливом на різноманітні аспекти господарської діяльності. Такі аспекти, як обсяги та структура посівних площ, якість продукції, ефективність використання агрохімічних засобів, продуктивність праці, вартість виробництва та його прибутковість, прямо залежать від належно спланованої врожайності. Саме через це вибір методу планування вирощування стає предметом особливої уваги.

Як відмічає М.М. Ільчук: « в останні роки зафіксовано збільшення зацікавленості світової спільноти у методі програмування врожайності як складової перспективного планування. Цей підхід відповідає стратегічному управлінню, оскільки його унікальністю є перехід від майбутнього до сучасності, а не від минулого. Метод програмування врожайності включає розробку програм, що охоплюють оптимальне поєднання управлінських засобів, враховуючи при цьому неконтрольовані погодні умови, з метою досягнення запланованого рівня врожайності шляхом найбільш ефективного використання наявних ресурсів». [31, с.199].

Під час розробки планів з посіву культур важливо враховувати обмеженість у сівозмінах, яка впливає з конкретних вимог щодо чергування культур. Особливо для невеликих і середніх аграрних підприємств, замість використання великих 8-10-пільних сівозмін, актуальним стає впровадження нових сівозмін з коротшою ротацією.

Планування потреб у насінні базується на аналізі земельних площ та рекомендаціях щодо оптимальних норм висіву. У річних планах господарства можна використовувати середні норми для культур, але для робочих планів з посіву застосовують індивідуальні підходи. Ці підходи враховують різні

фактори, такі як сорт рослин, терміни та методи посіву, якість насіння, властивості ґрунту, попередні культури та доступність поживних речовин. Індивідуальні норми можуть відрізнятися як у різних виробничих ділянках, так і на окремих ділянках землі, що вимагає відповідного підходу до їх визначення.

У планах закладено утворення відновлювального страхового фонду насіння, розмір якого буде достатнім для забезпечення 10–15% загальної потреби у насінні ярих культур.

Науковець, В.І. Ткачук вказує на те, що: «заміна сортів певних культур планується з метою впровадження нових, більш продуктивних видів, які відповідають потребам різних регіонів. Це часто вимагає закупівлі насіння у спеціалізованих насінницьких господарствах або науково-дослідних установах. Процес оновлення сортів регулярно застосовується для всіх культур згідно з встановленим порядком, що передбачається у сфері насінництва». [78].

Досвід, який накопичений як у світі, так і на вітчизняному рівні, переконливо демонструє, що добрива грають ключову роль у формуванні валових зборів продукції, особливо за оптимальних умов. Використання добрив дає можливість ефективно регулювати живильні речовини для рослин та створює необхідні передумови для досягнення запланованого врожаю.

Сільськогосподарські підприємства, у процесі планування використання добрив, спираються на спеціально розроблені науково-дослідні установи та їх зональні нормативи. Ці нормативи, враховуючи різноманітні типи ґрунтів, визначають оптимальні норми внесення гною, азотних, фосфорних і калійних добрив на гектар, спрямовані на отримання високих врожаїв у певних інтервалах. Вони також уточнюють норми витрат добрив на одиницю продукції для різних культур та визначають винос азоту, фосфору і калію з урожаєм. Головною метою цих норм є задоволення потреб рослин у живильних речовинах, забезпечення ефективного використання добрив, виробництво якісної продукції, збереження родючості ґрунту та захист довкілля.

В своїй праці Л.І. Уліч зазначає, що: «в стратегічному плані захисту рослин встановлюються обсяги робіт, конкретні календарні дати їх виконання

та стандарти витрат захисних препаратів на одиницю робіт (вимірюваних у гектарах або тоннах), загальна потреба в таких препаратах, методи виконання заходів, будь то власні засоби, співпраця з спеціалізованими організаціями, використання сільськогосподарської авіації, а також вартість всіх необхідних робіт». [81].

Основною метою встановлення виробничої програми є ідентифікація шляхів оптимізації використання ресурсів, зменшення витрат на виробництво, збільшення прибутковості, а також забезпечення ефективного управління ресурсами та оцінка результатів для прийняття обґрунтованих стратегічних рішень.

При аналізі економічної доцільності виробничої програми розглядають також конкурентоздатність продукції, яка безпосередньо пов'язана з її якістю.

Щоб оцінити ефективність виробничої програми, аналітики мають визначити найменший обсяг продажів, необхідний для підприємства, щоб уникнути банкрутства. Цей критичний обсяг реалізації продукції визначається як мінімальна кількість, при якій витрати на виробництво і збут дорівнюють доходу від продажу. Також необхідно враховувати максимальний обсяг виробництва, який може бути забезпечений наявною потужністю підприємства. У процесі складання виробничої програми необхідно провести розрахунки для визначення потрібного збільшення виробничої потужності на період програми [31, с. 98].

1.3. Інноваційні технології в рослинництві та їх інвестиційне забезпечення в сільськогосподарських підприємствах

Покращення організації сільськогосподарського виробництва є ключовим фактором для збільшення його ефективності. Відомості, отримані з досвіду численних агропідприємств та кооперативів, демонструють, що там, де керівництво та спеціалісти постійно працюють над оптимізацією виробничої діяльності і стратегічним плануванням, результати залишаються стабільно

високими і спостерігається тенденція до зростання продуктивності. Потреба у вдосконаленні організації також обумовлена якісними та кількісними змінами в господарській діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах ринкової економіки.

Розвиток сільського господарства в Україні нерозривно пов'язаний з використанням новітніх технологій та залученням інвестицій. Важливу роль у цьому відіграє рослинництво, яке визначає продовольчу безпеку країни і є основою для розвитку інших галузей сільського господарства. Однак сучасний етап розвитку цієї галузі супроводжується проблемами, такими як застаріла матеріально-технічна база, обмежений інвестиційний потенціал та високі виробничо-фінансові ризики. Такі кризисні явища, як деградація сільськогосподарських земель, недостатня розвиненість системи селекції і насінництва, а також проблеми міжгалузевого обміну, ускладнюють ситуацію в галузі.

Шлях до інноваційного розвитку аграрної економіки визначається стратегією науково-технічної політики регіону та розвитком інноваційного менеджменту, враховуючи специфіку аграрного сектору. У сільському господарстві інноваційний процес означає систему заходів, спрямованих на проведення наукових досліджень та розробок для створення і впровадження нововведень. Метою цього є максимізація прибутку та підвищення конкурентоспроможності рослинницької продукції шляхом зменшення витрат і підвищення якості, що сприяє економічному зростанню та розвитку сфери.

Інновація в аграрній сфері полягає у впровадженні нових чи покращених продуктів (послуг), технік, технологій, сортів, порід, методів виробництва, а також систем управління з метою досягнення різних видів ефективності та забезпечення процесу розширеного відтворення.

Згідно з результатами досліджень, щодо галузі рослинництва, слід виділити чотири ключові групи факторів, що сприяють інноваційному розвитку (рис. 1.2). Давайте докладніше розглянемо кожну з цих груп факторів, які стимулюють інноваційний прогрес.

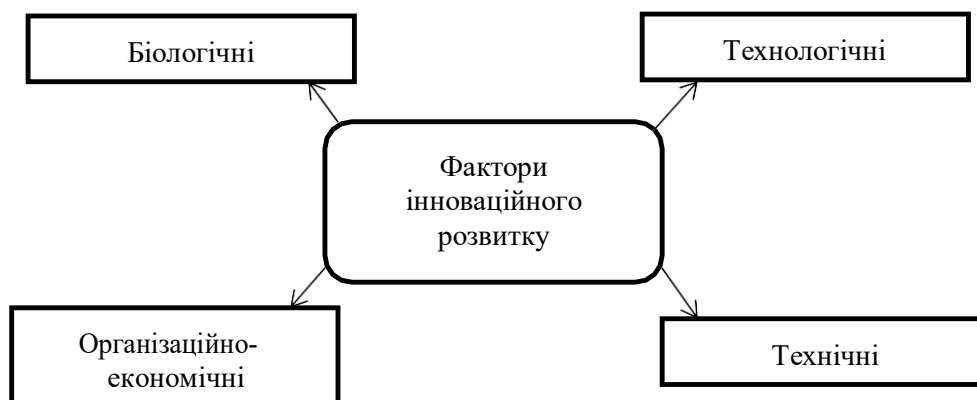

Рис. 1.2. Групи факторів інноваційного розвитку у рослинництві

Джерело: складено автором

Технологічні аспекти передбачають використання вдосконалених методів вирощування сільськогосподарських культур, що призводить до зниження витрат на їх виробництво та, відповідно, до підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства.

Технічні аспекти охоплюють удосконалення існуючих технологій та розробку нових типів машин і механізмів, автоматизацію і механізацію у сфері рослинництва, а також використання сучасного обладнання та впровадження нових джерел енергії. Ці аспекти нерозривно пов'язані з технологічними показниками, що визначають якість виробничого процесу та його ефективність.

Основою інноваційного прогресу в сільському господарстві є не лише технологічні та інженерні складові, але й біологічні фактори, що включають у себе процеси росту, розвитку та вирощування рослин.

У сільському господарстві селекційно-генетичні нововведення відіграють важливу роль, привнісши у цей сектор унікальний підхід до покращення якості та продуктивності рослин. Ця специфічна форма інновацій забезпечує більш ефективне використання ґрунтових та кліматичних ресурсів через ціленаправлену селекцію. Створення нових сортів рослин шляхом біологічних комбінацій, що характеризується меншою обмеженістю порівняно з іншими методами інтенсифікації сільського господарства, сприяє системному розвитку галузі. Імплементация у виробництво таких сортів, що володіють

покращеними характеристиками порівняно з тими, що існували раніше, допомагає зменшити негативний вплив на довкілля шляхом підвищення стійкості до захворювань та шкідників.

Суттєве покращення у сфері рослинництва може бути досягнуте лише за умови належного рівня державної підтримки цієї галузі та вдосконалення організаційно-економічних механізмів для стимулювання інноваційної активності.

Серед пріоритетних напрямків інноваційного розвитку виділяються ті, що в зазначено короткий строк можуть підвищити обсяги та якість продукції рослинництва, сприяти зниженню виробничих витрат і забезпечити швидку окупність інвестицій у розробку і впровадження нововведень. Одним із таких напрямків є технологічна сфера, яка передбачає використання ресурсозберігаючих та точних методів землеробства.

Технічні нововведення спрямовані на втілення технологічних рішень і проявляються у створенні та впровадженні нових технічних засобів, розробці нових джерел енергії та утворенні доступних та надійних систем обслуговування техніки.

Інновації в галузі біології виявляються у вдосконаленні гібридизації та генної модифікації сільськогосподарських культур.

Основними напрямками в організаційно-економічних інноваціях є удосконалення механізмів державного регулювання сільськогосподарського сектору та стимулювання інноваційної активності, оптимізація системи зберігання, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції, а також поліпшення умов праці і підвищення безпеки працівників.

Незважаючи на важливість усіх зазначених напрямків інноваційного розвитку, ми вважаємо, що в даній ситуації пріоритетним є розвиток техніко-технологічних аспектів галузі, оскільки це забезпечить найшвидшу окупність інвестицій.

Розробка та впровадження техніко-технологічних інновацій спрямовані на зменшення капітальних та операційних витрат виробництва, а також на

оптимальну адаптацію технологій і обладнання до умов ґрунту, природно-кліматичних умов та ресурсних можливостей конкретних виробників.

На поточному етапі розвитку національної економіки виділяються основні напрями, які є пріоритетними для підвищення ефективності виробництва рослинницької продукції.

1. Початок бізнесів у сільському господарстві. Навіть при тому, що закордонні інвестори відмінно оцінюють конкурентні переваги українських сільськогосподарських земель, Україна також відома своєю якістю та інноваціями у галузі аграрного сектору. Місцеві агротехнологічні компанії розробляють передові рішення, спрямовані на удосконалення традиційних методів сільського господарства та впроваджують системи органічного виробництва.

У сільському господарстві вже сьогодні використовуються нові методи, які включають в себе цифрові та технологічні інновації для підвищення ефективності виробництва. Застосування дронів у сільському господарстві є одним з найбільш перспективних напрямків використання цієї технології. Безпілотні літальні апарати можуть бути ефективними для планування та контролю різних етапів виробництва, а також для хімічної обробки посівів та інших рослин. Важливим критерієм для впровадження дронів є їх економічна доцільність. Дрони забезпечують миттєвий доступ до актуальної інформації та можливість аналізувати процеси в динаміці. Крім того, вони оснащені спеціальними датчиками, які точно визначають заражені зони посівів і наносять добрива та полив. За три години дрон може засіяти 10 квадратних кілометрів землі. Інший спосіб використання дронів - спостереження, контроль за роботою працівників та сільськогосподарської техніки, а також охорона угідь. Встановлення тепловізорів на дрони також забезпечує нічну охорону.

Контроль за рухом і функціонуванням техніки став доступним завдяки GPS, що відкриває неймовірні можливості. Ця система дозволяє відстежувати розташування машин, ефективно використовувати паливо, планувати робочий час на полях та аналізувати оброблену площу.

Безперечно, ця система також відкриває широкі можливості:

- генерувати картографічні схеми полів або імпортувати їх з інших програм - це процес, який дозволяє отримати детальну інформацію про географічне розташування та характеристики оброблюваних земель;
- забезпечувати докладний облік обробки земель, враховуючи ротацію сільськогосподарських культур, є ключовим елементом ефективного господарювання на полях;
- автоматичне визначення та класифікація навісного обладнання є важливою функцією, яка дозволяє точно визначити тип робіт, які виконуються на ділянці;
- автоматичне розпізнавання водіїв є необхідним для точного обліку робочого часу і забезпечення ефективного управління ресурсами;
- встановлювати вартість робіт для попереднього розрахунку витрат - це необхідний крок для забезпечення ефективного планування та управління фінансами;
- порівнювати плановані роботи на полі з їх реальним виконанням допомагає в оцінці ефективності та управлінні ресурсами.

Нижче представлено декілька інноваційних ІТ-рішень та продуктів, які впроваджуються в українських агрокомпаніях:

METEOTREK – продукт призначений для моніторингу погодних умов, планування технологічних операцій у сільському господарстві та прогнозування ризиків виникнення захворювань рослин;

PROFEED – новаторська система, що моніторить та управляє процесом годівлі тварин на фермах, спеціалізованих на вирощуванні м'яса та молока. Вона сприяє оптимізації бізнес-процесів і раціональному використанню кормів;

FAMEWS – додаток, що володіє системою моніторингу та передчасного попередження зараження кукурудзяною листовою совкою.

2. Підтримка розвитку систем зрошення необхідна не лише у південних регіонах, а й у центральних районах України. Це сприятиме значному підвищенню врожайності та зменшенню ризиків у сільському господарстві.

Розуміючи, що війна залишає свій слід, варто зазначити, що під час конфлікту підриг Каховської ГЕС російською армією спричинив серйозні руйнування та призвів до втрати системи зрошення в Херсонській області на довгі роки.

На сьогоднішній день, українські компанії мають можливість співпрацювати з ізраїльськими та американськими партнерами для реалізації спільних ініціатив у сферах іригації та водопостачання, але ці питання поки що відкладаються через продовження війни.

Україна має ухвалену Стратегію розвитку зрошення та дренажу до 2030 року, проте виконання її положень, ми сподіваємося, відновиться лише після завершення конфлікту.

Україна давно відчуває потребу у втіленні цього проєкту, оскільки протягом останніх років проблеми з посухою виявляються не лише у південних областях, а практично на всій її території.

У періоди посух сільськогосподарські працівники звертаються до хімічних та біологічних методів для стимулювання росту рослин, проте це не настільки ефективно, як меліорація. Використання гідротехнічної меліорації, зокрема зрошення, на сьогодні є способом, що забезпечує надійний врожай сільськогосподарських культур незалежно від кліматичних змін.

Так, досвід попередніх сухих років підтвердив, що в областях, де використовується зрошення, збитки від посухи є мінімальними, особливо це стосується південного регіону України.

В результаті цього можна очікувати значний зріст обсягів виробництва зернових, технічних та плодоовочевих культур на не менше ніж 20 мільйонів тонн щорічно, що відповідає більш ніж 135 мільярдам гривень на рік.

3. Оптимізація використання сільськогосподарських земель через розвиток ринку нерухомості. При розвитку ринку землі законодавство про організацію водокористувачів створить можливість аграріям не лише оптимізувати використання земель, але й самостійно впроваджувати ініціативи

щодо зменшення споживання води та енергетичних ресурсів під час гідротехнічної меліорації.

У міжнародній практиці вартість земельних ділянок, які підлягають гідротехнічній меліорації або можуть підлягати їй, значно перевищує вартість аналогічних ділянок, де такі заходи не проводяться. Це пояснюється тим, що наявність стабільного зрошення або осушення гарантує високу врожайність.

4. Зменшення ризиків для галузі, зокрема, пов'язаних з сезонними коливаннями цін на паливно-мастильні матеріали.

5. Підтримка державою сільськогосподарських виробників. Без такої підтримки з боку держави і міжнародних організацій, аграріям буде дуже складно забезпечити стабільну та ефективну діяльність.

6. Інноваційна діяльність у сільському господарстві передбачає використання новітніх наукових та технологічних розробок. При впровадженні інновацій у галузь, зазвичай, не відбувається зміни у виді продукції, але вона отримує поліпшені характеристики. Без наявності інноваційного підґрунтя виробники не зможуть стабілізувати виробничі процеси та вести конкурентну боротьбу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Часто в аграрному секторі важливішими є якісні характеристики, покращення яких в сучасних умовах неможливе без впровадження інноваційних технологій у виробничий процес сільськогосподарської продукції.

У сучасних умовах інноваційна діяльність становить основу для стійкого та результативного економічного зростання як у певній галузі, так і в цілому країні. Це призводить до висновку, що Україна, проводячи глибокі ринкові перетворення, повинна систематично та швидкими темпами просуватися від екстенсивної до прогресивної моделі економічного розвитку, спрямованої на інновації та інвестиції.

Для успішного впровадження стратегії переходу на інноваційну модель розвитку необхідно енергійно стимулювати інноваційну діяльність у всіх секторах національного АПК. Розвиток сільськогосподарського сектору залежить від різноманітних чинників, які потрібно узгодити для розробки

інноваційної моделі та знаходження шляхів підвищення ефективності інноваційної діяльності.

У багатьох країнах світу держава сприяє інноваційній діяльності переважно шляхом введення податкових пільг. Це може включати відтермінування сплати податків у разі зростання витрат на інноваційні цілі, зменшення податкового тягару на величину збільшення витрат на інновації або податкові пільги щодо прибутку від інноваційних проектів протягом декількох років. Податкові пільги також можуть застосовуватися до дивідендів від акцій компаній, що здійснюють інноваційну діяльність, та до оподаткування прибутку на користь благодійних фондів, що фінансують інновації. Україна також використовує пільги, такі як вирахування з прибутку до оподаткування внесків до благодійних фондів, інноваційних організацій та інші.

Новаторська концепція розвитку економіки, зокрема агропромислового сектора, передбачає постійне удосконалення усіх аспектів сільського господарства для оптимізації виробничих процесів. Оскільки сільське господарство залежить від багатьох незалежних факторів, таких як погодні умови, родючість ґрунту та епізоотична ситуація, стратегії підвищення продуктивності у сфері інновацій мають враховувати особливості цього сектора. У деяких випадках вони можуть відповідати стандартам промислового розвитку, а в інших - відрізнятися застосуванням унікальних підходів.

Рівень науково-технічного прогресу у сільському господарстві на різних стадіях його розвитку переважно залежить від активності аграрної науки. Головною метою цієї галузі є постійне поглиблення й розширення досліджень, а також підготовка обґрунтованих наукових рекомендацій з питань ефективної організації виробництва та вибору технологій у сільському господарстві.

Одним з ключових напрямків інноваційної діяльності є модернізація та поновлення технічного обладнання, зокрема в аграрному секторі. Використання передових технологій у сільському господарстві приносить особливо вражаючі результати у галузях, де це може здатися непривичним. З урахуванням цього

факту українське сільське господарство має великий потенціал для впровадження передових технологій.

7. Інвестування в агропромисловість України є ключовим аспектом для її економічного розвитку. Поліпшення інвестиційного клімату є невід'ємною частиною стратегії як центральних, так і регіональних владних органів. Створення сприятливої законодавчої бази, реформування податкової системи у відповідності до міжнародних вимог та з метою підвищення прибутковості підприємств є критичними кроками. Крім того, зростання ролі банківських кредитів та позичок, розвиток фондового ринку та приваблення іноземних інвестицій є важливими факторами для стимулювання інвестиційної активності в агропромисловому секторі. Розв'язання цих проблем є ключовим для інтенсифікації виробництва у сфері агропромисловості. Таким чином, науково обґрунтована політика держави та розробка комплексу заходів є важливими кроками для підвищення ефективності агропромислового комплексу.

Сучасні сільгосппідприємства опинилися в складному економічному середовищі, яке відзначається великою невизначеністю. Тому навчання здійсненню потрібних змін, стає найбільш важливим завданням для забезпечення їх конкурентоспроможності та стійкого функціонування у майбутньому. Однією з ключових складових цих змін, яка дозволяє швидко реагувати сільськогосподарським підприємствам на внутрішні та зовнішні фактори, є ефективне інвестиційне забезпечення.

Подальший розвиток сільськогосподарського виробництва неможливий без належного інвестиційного фінансування. Інвестиції виступають як ключовим джерелом як простого, так і розширеного відтворення виробничого капіталу, спрямовуючись на створення нових підприємств та об'єктів, їх розширення, модернізацію, реконструкцію, технічне оновлення, капітальний ремонт основних засобів, а також на збільшення оборотних активів підприємств [19].

У стандартних міжгалузевих економічних відносинах більшість інвестицій у сільськогосподарські підприємства здійснюється за рахунок їх

власних фінансових ресурсів. Проте характеристики аграрного сектору, такі як сезонність, непостійність, значна потреба у капіталовкладеннях, а також тривалі виробничі цикли у багатьох його галузях, призводять до збільшеної потреби підприємств у привласненні зовнішніх джерел фінансування для інвестицій.

Більшість кредитів, що надаються аграрним підприємствам комерційними банками, мають строк від 1 до 5 років і становлять 52,67% від загального обсягу, тоді як ті, що виділяються на строк більше 5 років, складають лише 9,35% [35]. Це вказує на недостатню доступність довгострокових кредитів для сільськогосподарських підприємств, хоча для оновлення основних засобів та агротехніки потрібні час і значні фінансові ресурси. Наразі необхідно приділити увагу фінансовому забезпеченню сільськогосподарських підприємств, використовуючи нетрадиційні форми та схеми довгострокового кредитування. Серед таких нетрадиційних джерел фінансування можна визначити фінансовий лізинг, факторинг, форфейтинг та використання венчурного капіталу.

Науковець М.А. Садиков вказує, що: «більшість дослідників розглядає лізинг як специфічну форму фінансування капітальних інвестицій, яка може бути альтернативою банківському кредитуванню та дозволяє підприємствам здобувати необхідні ресурси, уникаючи великих витрат, пов'язаних із зношенням та старінням обладнання. У сучасний час лізингові компанії, які опираються на бюджетні кошти, виявляються менш ефективними. Майбутнє також несе ризик збільшення процентних ставок за лізинговими платежами». [66, с.27]

Згідно з висловленням Є.В. Склеповського: «у порівнянні з лізинговими операціями, розвиток факторингу демонструє все більш позитивну динаміку. Факторинг, що охоплює фінансування поставок зі звільненням від строку платежу, управління ризиками, пов'язаними зі звільненням від строку платежу, а також управління дебіторською заборгованістю, набуває все більшої популярності. На внутрішньому ринку обсяг факторингових послуг постійно

зростає, хоча впродовж останніх двох років через кризу спостерігається незначне зниження цих показників». [68, с.109].

Як зазначає, О.В. Гривківська: «ще одним нетрадиційним джерелом фінансування підприємств у нашій країні є форфейтинг. Форфейтинг - це форма кредитування постачальника через придбання векселів або інших зобов'язань. Цей метод фінансування є особливо привабливим для великих підприємств, які здійснюють міжнародні угоди». [13, с.89].

Для стимулювання прогресивного росту компанії, можна використовувати венчурний капітал, який передбачає залучення інвестицій через випуск цінних паперів для зовнішніх інвесторів. Розвиток венчурного сектору в Україні потребує значного вдосконалення законодавчої бази та активного державного захисту й підтримки. Подолання існуючих перешкод перед венчурним капіталом сприятиме створенню сприятливого клімату для його розвитку в Україні у майбутньому.

Наразі, під контролем державного регулювання в агросфері розуміється комплекс економічних інструментів та стимулів, за допомогою яких уряд бере активну участь у ринкових процесах, забезпечуючи стійкий розвиток агропромислового сектору. Щодо аграрних підприємств, важливою частиною амортизаційної політики є відновлення їх матеріально-ресурсної бази та впровадження новітніх технологій, спрямованих на збереження ресурсів, для забезпечення конкурентоспроможного виробництва.

Рис. 1.3. Методи державного регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві

Серед основних стратегій державного впливу на агросферу, як підтверджує практика багатьох розвинених країн, відзначається застосування державного протекціонізму в рамках великих економічних програм, пряма бюджетна підтримка, використання цінових механізмів, дотацій та фінансово-кредитних інструментів у межах спеціальних програм [15].

Аналізуючи ситуацію в нашій країні, можна зазначити, що поточні заходи, спрямовані на підтримку сільського господарства, є несистемними та майже не мають впливу на підвищення ефективності виробництва та створення сприятливих умов для його подальшого розвитку.

Сільське господарство потребує ефективного державного керівництва. Крім того, необхідно створити сприятливі умови для роботи у сфері сільського господарства, щоб привернути інвестиції як з-за кордону, так і вітчизняні. Це можливо лише за умови налагодження міжгалузевих відносин в національному агропромисловому комплексі.

Важливо підкреслити значення інформаційного аспекту для розвитку аграрного ринку. Сільськогосподарські виробники мають бути осначені

інформацією про ситуацію на зовнішніх і внутрішніх ринках їхнього сегменту. Постійний доступ до інформації є ключовим, тому необхідно забезпечити належний рівень інформаційної підтримки на державному рівні та підтримувати засоби масової інформації в сільському господарстві.

Підвищення продуктивності та конкурентоспроможності українського сільського господарства можливе не лише за допомогою впровадження інновацій та приваблення інвестицій, але й завдяки високоякісному управлінню, сприятливим цінам на продукцію та розвиненому маркетинговому підходу в аграрному секторі, який також підлягає контролю з боку державних органів. Держава повинна взаємодіяти з експортерами аграрної продукції, враховуючи Програму розвитку аграрного сектору, зокрема для зниження витрат на виробництво та підтримки переробної галузі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ
ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»

2.1 Аналіз конкурентного середовища функціонування підприємства

З моменту свого створення у 1981 році згідно з наказом Міністерства плодоовочевого господарства України, Державне підприємство «Дослідне господарство «Южний» Селекційно-генетичного інституту-національного центру насіннєзнавства та сортовивчення», відоме як ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС», вже пройшло 42 роки активної діяльності. Засновником цього підприємства є Національна академія аграрних наук України, а керівником є Віталій Георгійович Мавров.

Підприємство знаходиться за адресою вулиця Маяцька, 26, у Великому Дальнику, що в Одеському районі Одеської області. Розташування цієї організації є не лише зручним, а й вигідним з географічної точки зору, оскільки вона знаходиться на автошляху М15, який має міжнародне значення в межах України. Крім того, це недалеко від обласного центру, міста Одеси, і зручно досяжно до морських портів та ринків, де можна реалізувати сільськогосподарську продукцію.

Підприємство є складовою частиною Селекційно-генетичного інституту, який входить до складу Національного центру насіннєзнавства та сортовивчення. Його організаційно-правовий статус - державне підприємство, створене для задоволення потреб наукових та дослідницьких установ, що належать до цієї структури, а також інших наукових установ для проведення наукових досліджень та їх впровадження, виробництва різних видів насіння сільськогосподарських культур і саджанців, нових засобів захисту рослин і тварин, розведення тварин і птиці, а також розробки та виготовлення прототипів нової техніки.

Діяльність кожного підприємства підлягає впливу багатьох законів та нормативно-правових актів. Серед них особливе значення мають Конституція України, Господарський кодекс, Цивільний кодекс, Податковий кодекс, Кодекс з процедур банкрутства, а також закони про державні підприємства, підтримку сільського господарства, наукову та науково-технічну діяльність, підприємництво, особливості діяльності Національної академії наук, оплату праці, бухгалтерський облік та фінансову звітність. Також важливі акти Президента та Кабінету Міністрів України, а також внутрішні правила Академії та самого підприємства.

Для кожного сільськогосподарського підприємства важливо вивчати та враховувати місцезнаходження та природні умови, оскільки це визначає основу його господарської діяльності. Почати аналіз з природно-кліматичних аспектів є настільки ж важливо, як і врахування зовнішніх факторів впливу.

Місце розташування господарства описується як регіон з високим рівнем сонячної активності, що є характерною рисою напівзасушливої зони сухого степу. У цій області відзначається середньорічна температура повітря на рівні 17-19 С°.

Територія, на якій розташоване господарство, характеризується рівнинною місцевістю. Річні опади в цьому регіоні становлять 340-400 мм, з великою часткою опадів у теплий сезон, особливо у травні-червні. Проте, недоліком є нерівномірний та інтенсивний характер опадів, що може призвести до земельної ерозії. Цей дефіцит вологості є основним ризиком для сільського господарства у цьому районі.

На території господарства переважають чорноземи легкі і середньосуглинисті, південні чорноземи, а також лугові та дернові ґрунти.

Узагальнено можна сказати, що погодні умови створюють сприятливе середовище для вирощування більшості сільськогосподарських культур.

Ми плануємо використовувати SWOT-аналіз для подальших досліджень зовнішнього та внутрішнього середовища. Зовнішнє середовище буде представлене як можливості, що сприяють розвитку підприємства, а також як

загрози. В свою чергу, внутрішнє середовище буде розглянуте з точки зору сильних та слабких сторін. Почнемо з оцінки можливостей та загроз (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз зовнішнього середовища ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»

Можливості – <u>Opportunities</u>	Загрози – <u>Threats</u>
1. концентрація спеціалізації на економічно вигідних культурах – зернових та технічних; 2. використання науково-обґрунтованих нормативів в формуванні раціону кормів; 3. використання порід тварин з вищою продуктивністю; 4. залучення іноземних інвесторів; 5. використання чіткої послідовності культур в плані сівозмін; 6. залучення державної підтримки в рамках статусу дослідного державного господарства; 7. виробництво насіння сільськогосподарських культур, адаптованих до кліматичних умов півдня України; 8. державна підтримка в напрямку страхування посівів сільськогосподарських культур.	1. економічна криза через воєнні дії в країні; 2. зростання цін на всі ресурси; 3. обмеженість реалізації продукції через логістичні проблеми; 4. небезпека настання екологічної катастрофи спричиненої наслідками війни; 5. зменшення кількості працездатних чоловіків задіяних в сільськогосподарській діяльності; 6. посушливий клімат з низькою та нерівномірною за рік кількістю опадів; 7. відсутність інвестиційних та кредитних коштів на фінансовому ринку.

Джерело: складено автором

Аналіз результатів показує, що експлуатація бізнесу під час військових конфліктів в країні призводить до значних ризиків і серйозних загроз втрати прибутку та припинення виробничих процесів. Однак сільське господарство залишається ключовою сферою для країни, тому підприємства повинні максимально ефективно використовувати можливості для забезпечення функціонування навіть у такі складні періоди.

Ми розглядаємо різноманітні можливості для розвитку господарства, такі як: спрямована спеціалізація на культурах, що мають високий економічний потенціал, таких як зернові та технічні культури; застосування науково обґрунтованих стандартів у складанні кормових раціонів; використання

продуктивних порід тварин; приваблення іноземних інвесторів; упорядкування культур за допомогою чіткої сівозміни; отримання державної підтримки як дослідного державного господарства; вирощування насіння сільськогосподарських культур, адаптованого до місцевих кліматичних умов; та залучення державної підтримки у сфері страхування посівів сільськогосподарських культур.

Серед потенційних загроз ми визначаємо: економічна нестабільність через військові дії у країні; зростання цін на ресурси; складнощі у логістиці, що обмежують реалізацію продукції; ризик екологічних катастроф через військові наслідки; зменшення кількості робочої сили у сільському господарстві; негативний вплив посушливого клімату з недостатнім опадами; і недостатність інвестицій та кредитів на фінансовому ринку.

Для уточнення цієї аналітики ми описуємо внутрішні можливості та слабкі пункти господарства, які досліджуються (таблиця 2.2.).

Аналіз результатів показав наявність численних проблем у господарстві, які потребують уваги. Серед слабких сторін можна відзначити: втрати у галузі тваринництва; недостатньо високі ціни на ринку для продажу продукції; неефективна маркетингова стратегія; низька конкурентоспроможність господарства та його продукції; не вигідні кліматичні умови для виробництва; обмежена продуктивність тварин; низький врожай сільськогосподарських культур.

На відміну від цього, господарство має ряд сильних сторін, серед яких: стабільна площа земель та наявність системи їх зрошення; достатня кількість основних та оборотних засобів для ефективної господарської діяльності; висококваліфікований персонал зі значним досвідом у галузі; наявність якісних ґрунтів на території господарства; надійні постачальники ресурсів за вигідними умовами; зручне розташування поруч з реалізаційними каналами; автоматизований облік на підприємстві.

Таблиця 2.2

Аналіз внутрішнього середовища ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»

Сильні сторони – <u>Strength</u>	Слабкі сторони - <u>Weaknesses</u>
1. наявність сталого розміру земель та наявність системи зрошення земель; 2. наявність достатньої кількості основних та оборотних засобів для ведення господарської діяльності; 3. працівники з високим досвідом в галузі; 4. наявність якісних ґрунтів на території господарства ; 5. надійні постачальники ресурсів по вигідним цінам; 6. близькість до каналів реалізації продукції; 7. автоматизації обліку на підприємстві.	1. збитковість галузі тваринництва; 2. низькі по відношенню до ринкових ціни реалізації продукції; 3. недостатньо ефективна маркетингова політика 4. низька конкурентоспроможність продукції та господарства в цілому; 5. не сприятливі кліматичні умови виробництва; 6. низька продуктивність тварин; 7. низька урожайність сільськогосподарських культур.

Джерело: складено автором

Отримані дані слід узагальнити у загальну матрицю, щоб виявити взаємозв'язок між зовнішніми та внутрішніми перевагами та недоліками, а також визначити ключові фактори, які можуть вплинути на розвиток господарства, а також ті, які можуть ще більше його підірвати (табл. 2.3).

Після дослідження результатів SWOT-аналізу виявлено, що господарству важливо уникати певних негативних умов для успішного функціонування:

1. Через низькі ринкові ціни, а також складнощі у реалізації та обмежену можливість виходу на зовнішні ринки, можна очікувати негативний фінансовий результат від продажу продукції.

2. Загроза екологічних катастроф внаслідок воєнних подій може негативно вплинути на родючість ґрунтів та їхнє використання, що в свою чергу загрожує зниженню продуктивності, урожайності та конкурентоспроможності продукції на ринку.

Таблиця 2.3

Матриця SWOT-аналізу ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»

		Зовнішнє середовище	
		Можливості - <u>Opportunities</u>	Загрози - <u>Threats</u>
		1. концентрація спеціалізації на економічно вигідних культурах – зернових та технічних; 2. використання науково- обґрунтованих нормативів в формуванні раціону кормів; 3. використання порід тварин з вищою продуктивністю; 4. залучення іноземних інвесторів; 5. використання чіткої послідовності культур в плані сівозмін; 6. залучення державної підтримки в рамках статусу дослідного державного господарства; 7. виробництво насіння сільськогосподарських культур, адаптованих до кліматичних умов півдня України; 8. державна підтримка в напрямку страхування посівів сільськогосподарських культур.	1. економічна криза через військові дії в країні; 2. зростання цін на всі ресурси; 3. обмеженість реалізації продукції через логістичні проблеми; 4. небезпека настання екологічної катастрофи спричиненої наслідками війни; 5. зменшення кількості працездатних чоловіків задіяних в сільськогосподарській діяльності; 6. посушливий клімат з низькою та нерівномірною за рік кількістю опадів; 7. відсутність інвестиційних та кредитних коштів на фінансовому ринку.
Внутрішнє середовище	Сильні сторони - <u>Strength</u>	Поле «СІМ»	Поле «СІЗ»
	1. наявність сталого розміру земель та наявність системи зрошення земель; 2. наявність достатньої кількості основних та оборотних засобів для ведення господарської діяльності; 3. працівники з високим досвідом в галузі; 4. наявність якісних ґрунтів на території господарства; 5. надійні постачальники ресурсів по вигідним цінам; 6. близькість до каналів реалізації продукції; 7. автоматизації обліку на підприємстві.	1. Завдяки наявності сталого розміру земель і системи зрошення високо родючих земель, надійних постачальників ресурсів та працівників з високим досвідом у галузі можна використовувати чітку послідовність культур в сівозміні і при цьому сконцентруватися на виробництві економічно вигідних культур та скористатися державною підтримкою в страхуванні врожаїв для мінімізації ризиків; 2. Розвиток високоприбуткового виробництва на основі пункту 1 <u>надасть</u> можливість залучити іноземних інвесторів і вигідніше реалізовувати продукцію по наявним каналам та для експорту.	1. Через економічну кризу та війсьний стан відбувається зростання вартості ресурсів навіть від надійних постачальників якими є довготривалі контракти; 2. Наявність системи зрошення землі зменшує вплив посушливого клімату; 3. <u>Близкість</u> до каналів реалізації та портів надає можливість швидкої реалізації з низькими транспортними витратами.
	Слабкі сторони - <u>Weaknesses</u>	Поле «СЛІМ»	Поле СЛЗ»
	1. збитковість галузі тваринництва; 2. низькі по відношенню до ринкових ціни реалізації продукції; 3. недостатньо ефективна маркетингова політика 4. низька конкурентоспроможність продукції та господарства в цілому; 5. не сприятливі кліматичні умови виробництва; 6. низька продуктивність тварин; 7. низька урожайність сільськогосподарських культур.	1. За рахунок наявності порід тварин з вищою продуктивністю та можливості використання науково- обґрунтованих нормативів в формуванні раціону кормів можна збільшити продуктивність тварин та вивести їх на ефективне виробництво 2. За рахунок використання чіткої послідовності культур в плані сівозмін та залучення державної підтримки в рамках статусу дослідного державного господарства можна сприяти зростанню урожайності культур	1. Низькі по відношенню до ринкових цін, при одночасній складності реалізації та обмеженості виходу на зовнішній ринок можуть призвести до збитковості реалізації продукції 2. Небезпека екологічних катастроф через наслідки війни може вплинути на рівень родючості землі та можливість її використання та відповідно продуктивність, урожайність та рівень конкурентоспроможності продукції на ринку

Джерело: складено автором

Необхідно відзначити велике значення можливостей для посилення наступних переваг: завдяки сталій площі земель та системі зрошення для високородючих ґрунтів, а також надійним постачальникам ресурсів та досвідченим працівникам у сфері, можна впроваджувати стратегічну ротацію культур, зосереджуючись на економічно вигідних видах, а також користуватися державним страхуванням врожаїв для зменшення ризиків.

Створення прибуткових виробничих потужностей відповідно до першого пункту може стати привабливою можливістю для залучення іноземних інвесторів та ефективнішого впровадження продукції через існуючі канали збуту та для експорту.

Таким чином, аналізування зовнішніх факторів та їх взаємозв'язок з внутрішніми аспектами господарства дозволяє здійснити прогнози його майбутньої діяльності та створити основу для підвищення конкурентоспроможності його продукції та підприємства в цілому.

2.2. Оцінка рівня ефективності господарювання на підприємстві.

Для оцінки ефективності діяльності підприємства потрібно провести всебічне дослідження, яке включатиме аналіз ресурсного потенціалу, фінансового стану та результатів його роботи.

При належному забезпеченні різноманітними ресурсами можлива успішна діяльність будь-якого підприємства, включаючи ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС". Це підтверджується аналізом, представленим у таблиці 2.4, де зазначено, наприклад, що підприємство має в своєму розпорядженні сільськогосподарські угіддя площею 4242 га, з яких пасовища становлять 98 га, а багаторічні насадження - 21 га. У 2022 році кількість працівників склала 58 осіб, що на 65,7% більше, ніж у 2020 році. Це зростання працівників призвело до зменшення навантаження на сільськогосподарські угіддя на 40,0% на одного працівника.

Ресурсне забезпечення ДП «ДГ «Южний» СГІ-НЦНС»

<u>Показники</u>	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2020 р., %
<u>Площа сільськогосподарських угідь, га</u>	4242	4242	4242	100,0
<u>в т.ч.: ріллі</u>	4144	4123	4123	99,5
<u>багаторічних насаджень</u>	-	21	21	-
<u>пасовищ</u>	98	98	98	100,0
<u>Питома вага ріллі в сільськогосподарських угіддях, %</u>	97,7	97,2	97,2	99,5
<u>Приходиться на одного середньооблікового працівника ріллі, га</u>	118,4	59,8	71,1	60,0
<u>Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві, осіб</u>	35	69	58	в 1,7 р
<u>Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.</u>	6772,5	7512,0	8756,5	129,3
<u>Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.</u>	21007,5	22743,0	19178,0	91,3
<u>Власний капітал, тис. грн.</u>	7579,5	2895,0	3218,0	4,2
<u>Авансований капітал, тис. грн.</u>	29976,0	34634,5	23815,0	79,4
<u>Капіталозабезпеченість, тис. грн.</u>	159,7	177,1	206,4	129,3
<u>Капіталоозброєність, тис. грн./чол.</u>	193,5	108,8	150,9	78,0
<u>Поголів'я сільськогосподарських тварин (на кінець року):</u>				
<u>- велика рогата худоба на відгодовлі голів</u>	126	117	133	105,6
<u>- в т.ч. корів, голів</u>	41	34	45	109,8
<u>- свиней, голів</u>	289	157	336	116,3
<u>Бджолосімей</u>	30	30	36	120,0
<u>Вартість валової продукції (в постійних цінах 2016 р.), тис. грн.</u>	14563,6	44700,2	20650,2	141,8
<u>в т.ч.: рослинництва</u>	13230,1	38629,4	16937,4	128,0
<u>тваринництва</u>	1333,5	6070,8	3712,8	у 2,8 рази

Джерело: складено автором

На момент 2022 року господарство володіє певною кількістю сільськогосподарських тварин, включаючи 133 голів великої рогатої худоби, серед яких 45 корів і 336 свиней. Протягом останніх трьох років спостерігається позитивна динаміка у зростанні кількості тварин, що має важливе значення для подальшого розвитку тваринництва в Одеській області.

Також варто відзначити збільшення вартості валової продукції у постійних цінах 2016 року на 41,8% у порівнянні з 2020 роком, що є позитивним показником.

У 2022 році середньорічна вартість основних засобів зросла на 29,3% до рівня 8756,5 тис. грн. Це свідчить про успішне оновлення техніки, приладів та обладнання на підприємстві, що є позитивним явищем. Ці дані підтверджуються графічним зображенням на рисунку 2.1, де представлені значення вартості основних засобів та показників зносу в ДП "ДГ "Южний" СГП-НЦНС" за вивчений період. Наприклад, у 2022 році показник зносу склав 0,55, порівняно з 0,58 у 2020 році, що означає, що 45% основних засобів перебувають у належному стані.

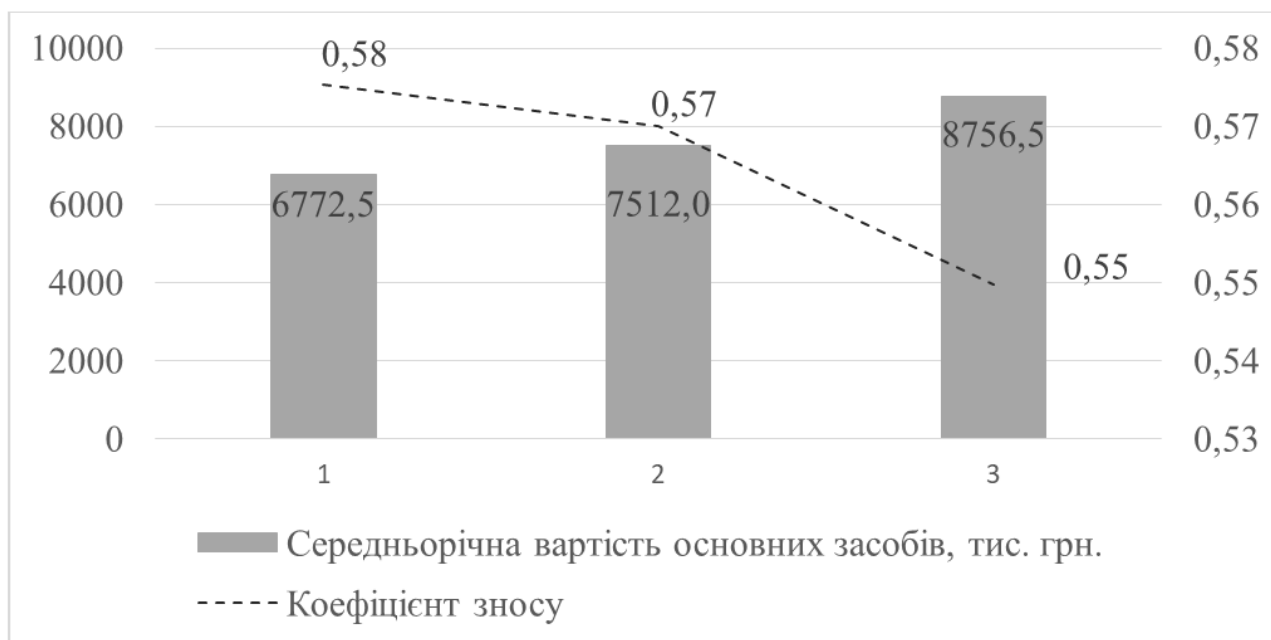

Рис. 2.1. Стан основних засобів у ДП «ДГ «Южний» СГП-НЦНС»

Джерело: складено автором

Протягом досліджуваного періоду збільшення основних засобів господарства призвело до зростання показника капіталозабезпеченості на 29,3%. Це означає, що на кожні 100 га сільськогосподарських угідь припадає 206,4 тис. грн. вартості основних засобів у 2022 році. У той же час показник капіталоозброєності праці спостерігає динаміку зменшення на 22,0% через збільшення кількості працівників на підприємстві.

У період з 2020 по 2022 рік відбулися значні зміни в показниках на підприємстві: вартість власного капіталу скоротилася на 95,8%, оборотних засобів - на 8,7%, а авансованого капіталу - на 20,6%. Це негативно впливає на фінансове становище господарства.

У таблиці 2.5 будуть відображені динамічні дані щодо обсягів виробництва усіх видів продукції сільського господарства протягом трьох років.

Таблиця 2.5

**Динаміка виробництва сільськогосподарської продукції
ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС», ц**

Вид продукції	2020 р.	2021 р.	2022р.	2022р. у % до 2020р.
Зернові і зернобобові культури, всього	28510	90242	47723	в 1,7 р
в тому числі пшениця озима	19854	47875	33038	в 1,7 р
ячмінь озимий	2222	16408	11202	в 5 р
ячмінь ярий	3603	12600	3171	88,0
Зернобобові	890	817	312	35,1
Горох	890	806,5	212	23,8
кукурудза на зерно	0	12542	0	-
Соняшник	2363	12171	626	26,5
Ріпак	2165	0	1821	84,1
Кукурудза на силос і зелений корм	3743	21802	0	-
Багаторічні та однорічні трави на сіно	1195	-	613	51,3
Багаторічні та однорічні трави на зелений корм	-	9542	4711	-
Приріст живої маси великої рогатої худоби, ц	122	117	120	98,4
Молоко, ц	1420	1235	1638	115,4
Маса приплоду великої рогатої худоби, ц	13	12	13	97,6
Приплід великої рогатої худоби, голів	47	45	48	102,1
Приріст живої маси свиней, ц	182	157	286	157,1
Приплід свиней, голів	564	435	909	в 1,6 р
Маса приплоду свиней, ц	6	4	9	151,5

Джерело: складено автором

Після аналізу результатів виявлено збільшення обсягів виробництва основних культур, що становлять основу сільськогосподарського виробництва.

Зокрема, зернові та зернобобові культури зросли виробництвом на 67,4%. Цей ріст обумовлений збільшенням виробництва озимої пшениці на 66,4% та озимого ячменю у 5 разів.

Виробництво технічних культур у 2022 році зменшилося через неповне використання посівних площ. Лише 50% з посіяної території було зібрано. Також відзначено скорочення обсягів виробництва кормових культур у порівнянні з попередніми періодами.

При вивченні ситуації у галузі тваринництва відзначаються позитивні тенденції. Зафіксовано збільшення обсягу виробництва молока на 15,4% і рост кількості приплоду від корів на 2,1%. У той же час, маса приплоду і приріст живої маси великої рогатої худоби майже не змінилися. Серед інших показників, зафіксовано зростання приросту живої маси свиней на 57,1%, а також збільшення кількості приплоду та їх маси на 61,2% та 51,5% відповідно.

Таким чином, сільське господарство виявляє позитивні динаміки у сфері вирощування озимих зернових культур, одночасно спостерігаються позитивні тенденції у секторі тваринництва.

Давайте встановимо основну спрямованість діяльності досліджуваного підприємства, опираючись на інформацію з таблиці 2.6.

Продаж продукції рослинництва приносить найбільший чистий дохід, що становить у середньому 92,1% протягом трьох років, у порівнянні з лише 7,9% від продажу продукції тваринництва. Зернові культури є основними у сільському господарстві, а їх частка у загальному виробництві на досліджуваному підприємстві складає 68,8%. Зокрема, озима пшениця становить 47,9%, а ячмінь – 14,0%. Виробництво технічних культур приносить у середньому 23,3% чистого доходу за період 2020-2022 років, причому продаж насіння соняшнику забезпечує 15,9% від цієї суми.

Продаж молока забезпечує 4,0% чистого доходу в галузі тваринництва, в той час як у секторі свинарства цей показник становить 2,8%. За результатами 2021 року, найбільший чистий дохід у розмірі 65,5 млн. грн. був отриманий від реалізації сільськогосподарської продукції. Проте, в наступному році цей

показник знизився до 29,4 млн. грн. З урахуванням цих даних, можна зробити висновок про переважаючу спрямованість діяльності підприємства на вирощування зернових та технічних культур.

Таблиця 2.6

**Структура чистого доходу від реалізації продукції у
ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС»**

Види продукції	2020 р.		2021 р.		2022 р.		у середньому за 2020-2022 рр.	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
<u>Зернові та зернобобові</u>	11307,2	59,9	46673,8	71,2	22149	75,4	26710,0	68,8
<u>пшениця озима</u>	8405	44,5	25361,7	38,7	17828,7	60,7	17198,5	47,9
<u>ячмінь</u>	1639,1	8,7	13609,4	20,7	3698	12,6	6315,5	14,0
<u>кукурудза на зерно</u>	55,5	0,3	7684,2	11,7	396,4	1,3	2712,0	4,5
<u>просо</u>	898,4	4,8	14	0,01	-	-	304,1	1,6
<u>горох</u>	309,2	1,6	4,5	0,01	225,8	0,8	179,8	0,8
<u>Технічні</u>	5453,5	28,9	16601,3	25,3	4617,4	15,7	8890,7	23,3
<u>ріпак</u>	1980,1	10,5	-	-	1888,7	6,4	1289,6	5,6
<u>Соняшник</u>	2461,3	13,0	16601,3	25,3	2728,7	9,3	7263,8	15,9
<u>Разом по рослинництву</u>	16760,7	88,7	63275,1	96,5	26766,4	91,1	35600,7	92,1
<u>Велика рогата худоба</u>	436,1	2,3	443,3	0,7	93,6	0,3	324,3	1,1
<u>Молоко</u>	1063,7	5,6	1130,2	1,7	1328,2	4,5	1174,0	4,0
<u>Продукція свинарства</u>	626	3,3	748,4	1,1	1193,4	4,1	855,9	2,8
<u>Разом по тваринництву</u>	2129,7	11,3	2321,9	3,5	2 615,20	8,9	2355,6	7,9
<u>Всього по підприємству.</u>	18890,4	100,0	65597,0	100,0	29381,6	100,0	37956,3	100,0

Джерело: складено автором

Ефективність виробництва в сільському господарстві безумовно залежить від повного використання наявних ресурсів, таких як земля, основні та оборотні засоби, і робоча сила. Головна мета полягає в тому, щоб досягти максимальної конкурентоспроможної продукції. Ця умова створює потенціал для виробництва продуктів високої якості, які відповідають вимогам ринку, різноманітності та строкам реалізації, при оптимальному використанні трудових, матеріальних і фінансових ресурсів на кожну одиницю продукції.

Аналіз ефективності використання ресурсів, який можна здійснити за допомогою таблиці 2.7, відіграє ключову роль у процесі планування виробництва та загальному управлінні підприємством. Цей підхід допомагає ідентифікувати можливості для оптимізації, впровадження нововведень та покращення функціонування підприємства, що сприяє досягненню його економічних цілей та зміцненню конкурентоспроможної позиції на ринку.

Таблиця 2.7

Ефективність використання виробничих ресурсів

ДП «ДГ «Южний» СГІ-НЦНС»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022/ 2020 (+;-)
Ефективність використання земельних угідь				
Одержано з розрахунку на 100 га с.-г. угідь, тис. грн. чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	491,34	1671,71	830,82	339,48
- валового прибутку (чистого збитку)	-166,83	309,68	56,01	222,84
- прибутку (збитку) від операційної діяльності	-247,48	16,21	0,27	247,75
Ефективність використання виробничого капіталу				
<i>Основних засобів:</i> <u>Капіталовіддача</u> , грн.	3,05	7,59	3,48	0,43
Капіталомісткість, грн.	0,33	0,13	0,29	-0,04
Коефіцієнт оновлення основних фондів	99,87	84,08	95,26	-4,61
<i>Оборотних засобів:</i> Коефіцієнт оборотності	0,98	2,57	2,40	1,43
Коефіцієнт закріплення	1,02	0,39	0,42	-0,61
Тривалість обороту, днів	375,10	142,04	151,82	-223,28
<i>Виробничого капіталу в цілому</i> Норма прибутку, %	-0,38	0,02	0,0005	0,38
Одержано чистого доходу на 1 грн. авансованого капіталу, грн.	0,68	1,62	1,14	0,46
Ефективність використання праці персоналу (продуктивність праці)				
Одержано з розрахунку на 1 середньорічного працівника, тис. грн. - чистого доходу	414,19	950,70	531,72	117,53
- валового прибутку	-140,64	176,12	35,84	176,48
- прибутку від операційної діяльності	-208,62	9,22	0,17	208,79
- чистого прибутку	-213,83	9,22	0,17	214,00

Джерело: складено автором

Оцінка потенціалу виробництва охоплює аналіз та оцінку наявних ресурсів та їх оптимального використання. Ефективне використання цих ресурсів стає ключовим чинником для підвищення продуктивності діяльності підприємства, а розумне їх використання сприяє стабільності функціонування підприємства й досягненню прибутковості.

Порівнюючи показники використання виробничих ресурсів протягом аналізованого періоду, очевидно, що спостерігається загальна тенденція до покращення. Наприклад, значно зросла продуктивність використання земельних ресурсів та праці на підприємстві. Загалом, ефективність використання виробничого капіталу також демонструє тенденцію до підвищення. Іншими словами, порівнюючи звітний період з базовим, підприємство значно покращило свої виробничі та економічні показники завдяки ефективному використанню ресурсного потенціалу.

Давайте детальніше розглянемо показники фінансової стійкості підприємства, які наведені у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Показники фінансової стійкості ДП «ДГ «Южний» СГІ-НЦНС»

Показники	2020 рік		2022 рік		Нормативне значення коефіцієнтів
	на початку року	на кінець року	на початок року	на кінець року	
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,40	0,09	0,08	0,12	$\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	0,60	0,91	0,92	0,88	$< 2,0$
Коефіцієнт автономії	0,40	0,09	0,09	0,13	$> 1,0$
Коефіцієнт заборгованості (фінансового ризику)	1,48	10,14	10,77	6,86	$< 1,0$
Коефіцієнт поточної заборгованості	1,00	1,00	0,84	0,74	-
Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	0,00	0,02	0,66	0,66	-
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,27	-2,32	-1,63	-1,40	$> 0,5$

Джерело: складено автором

З урахуванням війни, що почалася у 2022 році, стали очевидні зміни у фінансовій стійкості підприємства. Рух фінансових показників від 2020 до 2022 року свідчить про значну нестабільність фінансів компанії. Основною тенденцією є загальне погіршення фінансового стану.

Зменшення коефіцієнта фінансової автономії у 2022 році свідчить про зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування, що, ймовірно, пов'язане з великими витратами, спричиненими військовим конфліктом. Зменшення цього показника може обмежити можливості для розвитку виробництва.

Намагання компанії збільшити привернення довгострокового капіталу свідчить про її стратегічний підхід до пошуку нових ресурсів для зростання в умовах змін.

Зростання загального рівня фінансових зобов'язань і ризику має потенціал загрози для фінансової стабільності, особливо у зв'язку з військовими діями та потребою у додаткових ресурсах для їх фінансування.

Враховуючи вищезазначені аспекти, стає очевидною необхідність прийняття керівними кадрами ефективних стратегічних рішень з метою покращення фінансової стабільності підприємства та максимізації його виробничого потенціалу в умовах військового конфлікту.

Висновки, отримані після аналізу фінансових показників компанії, викладені у таблиці 2.9, підкреслюють серйозні проблеми та виклики, з якими стикається управління її виробничим потенціалом. Головним аспектом є значний дефіцит власних оборотних коштів, що порушує можливість компанії здійснювати поточні операції. Негативні значення коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами вказують на недостатність ресурсів для виконання поточних зобов'язань.

Зменшення показників ліквідності, таких як коефіцієнт покриття та коефіцієнт швидкої ліквідності, свідчить про зростаючі труднощі підприємства у сплаті короткострокових зобов'язань та керуванні ліквідними активами. Значне зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності додатково акцентує його

здатність до виконання фінансових зобов'язань та ускладненість у забезпеченні платежів. Пониження коефіцієнта мобільності активів також вказує на проблеми у керуванні оборотними активами та можливі затримки у виробничому процесі.

Таблиця 2.9

Показники ліквідності та платоспроможності підприємства

ДП «ДГ «Южний» СГІ-НЦНС»

Показники	2020 рік		2022 рік		Нормативне значення коефіцієнтів
	на початок	на кінець	на початок	на кінець	
Величина власних оборотних коштів (робочий або функціональний капітал)	3413	-6129	-5666	-4886	зростання
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,15	-0,31	-0,22	-0,38	>0,1
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	1,18	0,76	0,82	0,72	2,0-2,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,01	0,08	0,1	0,08	0,8-1,0
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	0,01	0,004	0,03	0,01	0,2-0,25
Частка оборотних активів у майні підприємства (коефіцієнт мобільності активів)	0,71	0,69	0,63	0,47	Залежить від вироб. <u>напрямку</u>

Джерело: складено автором

Врахування початку війни у 2022 році відзначає значний вплив геополітичних подій на фінансове положення підприємства, що призводить до серйозних наслідків для його виробничих можливостей. Для відповіді на ці виклики необхідно впровадити комплексний підхід до управління фінансами та ресурсами, а також стратегічне планування з метою посилення фінансової стійкості та збереження виробничого потенціалу підприємства в умовах нестабільності.

Після оцінки ефективності господарської діяльності ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС" (табл. 2.10), ми спостерігаємо позитивні тенденції. Зокрема, аналізуючи дані таблиці, можемо зауважити значний приріст у використанні сільськогосподарських угідь у ДП "ДГ "Южний" - на 41,8%, та засобів

основних фондів - на 9,7%. Це вказує на підвищення показника капіталовіддачі. З іншого боку, намічається негативна тенденція - зменшення виходу вартості валової продукції в постійних цінах 2016 року на 1 середньоблікового працівника на 60,1 тис. грн., або на 14,4%.

Таблиця 2.10

**Оцінка ефективності господарської діяльності ДП «ДГ «Южний»
СГІ-НЦНС»**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. +/- до 2020р.	2022 р. у % до 2020 р.
<u>Вартість валової продукції (в постійних цінах 2016 р.), в розрахунку на:</u>					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	343,3	1053,8	486,8	143,5	141,8
- 1 середньоблікового працівника, тис. грн.	416,1	647,8	356,0	-60,1	85,6
- 1000 грн. основних засобів, грн.	2150,4	5950,5	2358,3	207,9	109,7
<u>Чистий дохід від реалізації продукції, робіт і послуг, в розрахунку на:</u>					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	458,9	1546,4	727,0	268,1	158,4
- 1 середньоблікового працівника, тис. грн.	556,2	950,7	531,7	-24,5	95,6
- 1000 грн. основних засобів, грн.	2874,4	8732,4	3522,0	647,5	122,5
<u>Чистий прибуток (+), збиток (-) в розрахунку на:</u>					
- 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	-231,1	15,0	0,2	231,4	-
- 1 середньоблікового працівника, тис. грн.	-280,1	9,2	0,2	280,3	-
- 1000 грн. основних засобів, грн.	-1447,8	84,7	1,1	1448,9	-
<u>Капіталовіддача, грн.</u>	2,2	6,0	2,4	0,2	109,7
<u>Капіталомісткість, грн.</u>	0,5	0,2	0,4	-0,1	91,2
<u>Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.</u>	19467,0	65598,0	30840,0	11373,0	158,4
<u>Собівартість реалізованої продукції, тис. грн., в т.ч.</u>	26077,0	53446,0	28761,0	2684,0	110,3
<u>Валовий прибуток(+)/збиток(-), тис. грн.</u>	-6610,0	12152,0	2079,0	8689,0	-
<u>Чистий прибуток (+)/збиток (-), тис. грн.</u>	-9805,0	636,0	10,0	9815,0	-
<u>Рівень рентабельності (+), збитковості (-) по підприємству, %</u>	-37,6	1,2	0,03	37,6	x
<u>Рівень рентабельності (+), збитковості (-) с.-г. виробництва, %</u>	-25,3	22,7	7,2	32,6	x
<u>в т.ч.: рослинництва</u>	6,3	23,8	8,8	2,5	x
<u>тваринництва</u>	-60,2	-0,04	-7,1	53,1	x

Джерело: складено автором

У порівнянні з 2020 роком, у 2022 році чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції на 100 гектарах сільськогосподарських угідь зросла на 58,4%, а дохід на кожні 1000 гривень основних засобів збільшився на 22,2%. У той же час, спостерігається зниження чистого доходу в розрахунку на одного працівника на 24,5 тисячі гривень або на 4,4%. У період дослідження відзначається збільшення чистого доходу від реалізації на 58,4%, а також підвищення собівартості реалізованої продукції на 10,3%. Важливо відзначити, що у 2020 році підприємство працювало з втратами у розмірі 9,8 млн. грн., але у 2021 році заробило 636,0 тис. грн., а у 2022 році - 10,0 тис. грн. Ці дані свідчать про загальне зниження ефективності діяльності підприємства, що підтверджується показниками його рентабельності (збитковості).

У 2022 році сільськогосподарське виробництво відзначилося рентабельністю на рівні 7,2%, що свідчить про ефективне використання інвестицій: за кожний вкладений гривню підприємство здобуло 7,2 грн прибутку. Варто зазначити, що рентабельність у сфері рослинництва зросла до 50,6%, порівняно з 27,5% у попередній період. У той же час, рентабельність у тваринництві скоротилася на 11,2 відсоткових пунктів, досягнувши 2,1%.

2.3. Аналіз економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції на підприємстві

Виробництво виступає як ключовий елемент у функціонуванні будь-якого підприємства. Однією з основних цілей ведення обліку у сфері виробництва є точне та своєчасне відображення всіх витрат та ресурсів, які були задіяні, а також контроль за їхнім використанням. Це означає моніторинг не лише натуральних обсягів виробництва, але й їхнє відображення в грошовому виразі, що дозволяє здійснювати ефективний контроль за економічною діяльністю підприємства.

У сучасних умовах сільськогосподарський сектор стикається з викликами, що роблять його діяльність менш прибутковою та менш

рентабельною. Фермери змушені операціонувати в умовах постійного ризику та невизначеності, що суттєво впливає на їхні господарські результати. В цьому контексті, аналіз ефективності виробництва аграрної продукції стає важливою проблемою, яка вимагає уваги як на загальному рівні, так і на рівні окремих сільськогосподарських підприємств.

Основними завданнями аналізу ефективності виробництва сільськогосподарської продукції є постійний моніторинг динаміки змін та досягнення запланованих обсягів виробництва. Важливим організаційним аспектом є вивчення впливу різних факторів на виробництво та виявлення внутрішніх резервів для підвищення обсягів виробництва, покращення асортименту та якості продукції, а також зменшення втрат. Це також передбачає оцінку господарської діяльності щодо можливостей збільшення виробництва продукції, враховуючи об'єктивні та суб'єктивні фактори, а також розробку заходів для реалізації виявлених потенційних можливостей.

У відношенні до сільського господарства, ключовими метриками для вимірювання ефективності є врожайність сільськогосподарських культур та продуктивність сільськогосподарських тварин в натуральних вимірах.

Рівень урожайності визначається як один із ключових факторів, що має прямий вплив на обсяг валового врожаю. Цей показник підданий впливу різних чинників, включаючи як людські, так і природні (наприклад, кліматичні умови), що робить дослідження його динаміки актуальним. Під час аналізу зміни урожайності важливо дослідити її розвиток протягом періоду спостережень та визначити заходи, які приймає підприємство для підвищення цього показника.

При аналізі даних таблиці 2.11, що стосуються урожайності сільськогосподарської продукції, було виявлено практично аналогічні результати порівняно з попередніми дослідженнями. Наприклад, виробництво зернових культур зросло на 77,2%, з особливим підвищенням урожайності пшениці озимої на 48,1% та озимого ячменю удвічі. Також відзначається подвоєння урожайності ярого ячменю, але спостерігається зниження урожайності інших культур.

Таблиця 2.11

**Динаміка урожайності сільськогосподарських культур
ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС», ц/га**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022р. у % до 2020 р.
Зернові і зернобобові культури, всього	9,34	29,26	16,55	в 1,7 р
в тому числі пшениця озима	11,68	26,91	17,30	148,1
ячмінь озимий	7,41	27,35	17,59	в 2,4 р
ячмінь ярий	6,01	29,30	13,73	в 2,3 р
зернобобові	7,88	18,16	2,94	37,4
горох	7,88	20,16	2,00	25,4
кукурудза на зерно	-	54,53	-	-
Соняшник	5,50	16,90	4,97	90,4
Ріпак	7,22	-	6,39	88,5
Кукурудза на силос і зелений корм	16,20	213,75	-	-
Багаторічні та однорічні трави на сіно	39,83	-	17,51	44,0
Багаторічні та однорічні трави на зелений корм	-	100,44	45,30	-

Джерело: складено автором

Слід зауважити, що загальна урожайність у господарстві є досить низькою, що особливо важливо враховувати, оскільки це дослідне господарство, призначене для встановлення еталонних показників для інших господарств у регіоні. У таблиці 2.12 буде представлена динаміка продуктивності тварин за три аналізовані роки.

Таблиця 2.12

**Динаміка продуктивності тварин ДП «ДГ «ЮЖНИЙ»
СГІ НЦНС»**

Види продукції	2020 р.	2021р.	2022р	2022р. до 2020р	
				+/-	%
Середньодобовий приріст великої рогатої худоби, г	380	362	376	-4	98,9
Середньодобовий приріст свиней, г	274	271	255	-19	93,1
Середньорічний надій від однієї корови, кг	3021	3632	4818	1797	159,5

Джерело: складено автором

Аналізуючи дані таблиці про продуктивність тварин у господарстві, була виявлена загальна тенденція до зростання у молочному скотарстві. Наприклад, середньорічний надій збільшився на 1797 центнерів або 59,5%, що свідчить про значне покращення продуктивності в цьому секторі. Щодо вирощування свиней, незважаючи на загальне збільшення обсягів виробництва, спостерігалось зменшення середньодобового приросту тварин на 19 грам або 6,9%. У випадку з великою рогатою худобою також відзначалося невелике зниження середньодобового приросту на 4 грами або 1,1%.

Результати попередніх досліджень вказують на загальні тенденції у підвищенні ефективності природних виразів, які ми детальніше розглянемо в контексті змін у вартісних показниках.

Ми вважаємо, що важливо проаналізувати витрати на виробництво та реалізацію продукції через дослідження собівартості, щоб зрозуміти всі аспекти цього процесу (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Собівартість реалізації 1 ц сільськогосподарської продукції

ДП "ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС», грн.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022р. до 2020 р.	
				+/-	%
Зернові і зернобобові культури, Всього	516,9	498,4	509,4	-7,5	98,6
в тому числі: - пшениця озима	508,3	469,5	559,3	50,9	110,0
- ячмінь	713,7	520,8	350,5	-363,2	49,1
- кукурудза на зерно	563,4	548,0	-		-
- зернобобові	654,3	0,0	1082,1	427,8	165,4
Соняшник	348,3	1384,6	1602,7	1254,4	в 4,6 р.
Ріпак	1687,3	-	876,4	-811,0	51,9
Продано в живій масі приросту живої маси	10382,6	3017,7	5358,8	-5023,8	51,6
з них: - великої рогатої худоби	7814,2	2717,8	2333,3	-5480,9	29,9
- свиней	13284,0	3228,4	5986,2	-7297,8	45,1
Молоко, ц	1326,9	981,8	1018,1	-308,8	76,7

Джерело: складено автором

Аналіз показав зниження вартості виробництва зернової продукції на 7,5 грн за 1 ц або 1,4%, завдяки скороченню витрат на ячмінь на 50,9%. Також вартість виробництва ріпаку зменшилася на 48,1%, але варто відзначити зростання вартості соняшнику в 4,6 рази. Значне зниження вартості продукції тваринництва є позитивним явищем, зменшення вартості молока склало 23,3%, а приріст живої маси великої рогатої худоби становив 70,1%. При цьому спостерігався також приріст живої маси свиней на 54,9%.

Розглянувши загальні тенденції, можна спостерігати позитивні наслідки. Наступним кроком важливо зосередитися на дослідженні та оцінці цін на сільськогосподарську продукцію, яке стане ключовим для аграрного підприємства (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Ціна реалізації 1 ц сільськогосподарської продукції ДП
«ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ-НЦНС», грн**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022р. до2020р.	
				+/-	%
Зернові і зернобобові культури, всього	503,6	620,3	551,5	47,9	109,5
в тому числі: - пшениця озима	508,3	659,5	563,3	55,0	110,8
- ячмінь	508,4	549,9	510,3	1,9	100,4
- кукурудза на зерно	391,0	642,0	-	-	-
- зернобобові	1725,1	1028,9	839,6	-885,6	48,7
Соняшник	1202,4	1518,2	1662,4	460,0	138,3
Ріпак	967,3	-	1095,8	128,4	113,3
Продано в живій масі приросту живої маси	3078,5	3016,8	4908,4	1829,9	159,4
з них: - великої рогатої худоби	2382,9	2719,4	2066,7	-316,2	86,7
- свиней	3864,2	3225,8	5497,7	1633,5	142,3
Молоко, ц	856,5	982,0	958,8	102,4	112,0

Джерело: складено автором

Після аналізу результатів таблиці виявлено зростання цін на основну сільськогосподарську продукцію. Наприклад, ціна зернових культур

підвищилася на 47,9 грн або 9,5%, а ціна соняшнику, в свою чергу, зросла на 38,3%. Треба відзначити, що хоча собівартість також зросла, але не в такій великій мірі, ціна ріпаку зросла на 13,3%.

Позитивні тенденції відображаються в цінах на продукцію свинарства, де ціна підвищилася на 1633,5 грн або 42,3%. Також спостерігається зростання ціни молока на 102,4 грн або 12%, але при цьому продукція тваринництва подешевшала на 316,2 грн або 13,3%. Важливо відзначити, що навіть при зростанні цін, вони залишаються нижчими, ніж на ринку, що може вказувати на неефективну збутову політику та можливості для пошуку більш вигідних каналів реалізації у майбутньому.

Показник, який оцінює вартість порівняно з витратами у грошовому виразі, називається показником прибутку. У таблиці 2.15 ми можемо проаналізувати ефективність виробництва сільськогосподарської продукції за цим показником.

Таблиця 2.15

Прибуток (+), збиток (-) від реалізації 1 ц, сільськогосподарської продукції ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС», грн

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Зернові і зернобобові культури, всього	-13,3	121,9	42,1
в тому числі: - пшениця озима	0,0	190,0	4,0
- ячмінь	-205,3	29,1	159,8
- кукурудза на зерно	-172,4	93,9	-
- зернобобові	1070,8	1028,9	-242,5
Соняшник	854,1	133,5	59,7
Ріпак	-720,0	-	219,4
Продано в живій масі приросту живої маси	-7304,1	-0,9	-450,4
з них: - великої рогатої худоби	-5431,3	1,6	-266,7
- свиней	-9419,8	-2,7	-488,5
Молоко, ц	-470,4	0,2	-59,2

Джерело: складено автором

Аналізуючи дані таблиці, стало очевидним, що у 2020 році господарство зазнало втрат у всіх напрямках виробництва, крім вирощування зернобобових культур та соняшнику. Проте в 2021 році діяльність господарства була найбільш успішною протягом трьох років дослідження, особливо щодо виробництва продукції тваринництва, яка майже повністю вирішила проблему збитковості. Проте у 2022 році витрати знову перевищили вартість продукції.

Показник рентабельності відображає відсоток прибутку чи збитку у відношенні до собівартості реалізованої продукції, що є важливим показником прибутковості у відсотковому виразі (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

**Рівень рентабельності (+), збитковості (-) сільськогосподарської продукції
ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС», %**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Зернові і зернобобові культури, всього	-2,6	24,4	8,3
в тому числі: - пшениця озима	0,0	40,5	0,7
- ячмінь	-28,8	5,6	45,6
- кукурудза на зерно	-30,6	17,1	-
- зернобобові	163,7	-	-22,4
Соняшник	245,2	9,6	3,7
Ріпак	-42,7		25,0
Продано в живій масі приросту живої маси	-70,3	0,0	-8,4
з них: - великої рогатої худоби	-69,5	0,1	-11,4
- свиней	-70,9	-0,1	-8,2
Молоко, ц	-35,5	0,0	-5,8

Джерело: складено автором

Аналізуючи дані таблиці, стає очевидним, що протягом періоду дослідження господарство пройшло через значні зміни. Найуспішнішим роком у його діяльності був 2021 рік. Однак у 2022 році варто відзначити високий рівень рентабельності у вирощуванні ячменю – 45,5%, що було досягнуто за рахунок суттєвого зниження витрат. Рентабельність ріпаку також становила 25%. Проте щодо інших видів продукції, можливо, буде необхідно розглянути потребу у внесенні змін, оскільки виявлені тенденції вказують на це.

Отже, результати дослідження свідчать про низьку загальну ефективність виробництва господарства. Основною проблемою низької ефективності діяльності підприємства є низька продуктивність та незадовільна маркетингова політика. Звичайно, війна і як наслідок високий рівень виробничих витрат, логістичні проблеми негативно впливають на виробничі та економічні показники, але в значній мірі кінцеві результати залежать від оптимізації процесів виробництва та розробки перспективної програми дій, що виведе господарство із кризового становища.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В
ДП «ДГ «ЮЖНИЙ» СГІ НЦНС»

**3.1. Напрями удосконалення процесу виробництва продукції
рослинництва**

Створення комплексних стратегій для підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору включає в себе заходи на загальновиробничому рівні, а також ініціативи, спрямовані на покращення функціонування окремих агропромислових підприємств.

Серед аспектів національного рівня, де прийняття та втілення заходів відбувається на рівні уряду, можна виділити набір ініціатив із фінансового, економічного та організаційного спрямування.

При аналізі фінансових механізмів для збільшення продуктивності в секторі рослинництва, виокремлюються наступні ключові аспекти:

- створення резервів продовольства на державному рівні;
- зниження відсоткових ставок на короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити для сільськогосподарських виробників;
- зменшення витрат на страхові внески для сільськогосподарських виробників;
- генетичне вдосконалення та накопичення запасів насіння та саджанців високої якості;
- ініціативи з контролю за шкідниками та захисту від захворювань у рослинництві;
- підтримка розвитку високотехнологічних методів виробництва сільськогосподарської продукції та просування ефективних технологій збереження ресурсів;

- підтримка виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних теренах у регіонах з важкими кліматичними умовами та розвиток систем зрошення для відновлення та підвищення продуктивності;
- створення та фінансування системи передбачення врожаїв сільськогосподарських культур, зокрема за допомогою космічних технологій, створення сервісу для моніторингу, аналізу та передбачення ситуації на ринку продовольства, розповсюдження інформації серед учасників ринку;
- розширення інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, модернізація та сертифікація державних лабораторій, а також утворення єдиної системи контролю якості;
- адаптація стандартів на рослинницьку продукцію до вимог світового ринку та європейських інтеграційних угод, а також розробка та впровадження нових нормативів;
- проведення спеціалізованих наукових досліджень.
- підтримка притоку як національних, так і зарубіжних інвестицій в аграрний сектор України через створення надійних та прозорих умов для бізнесу.

Серед ініціатив організаційно-економічного спрямування, які сприятимуть підвищенню продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції в Україні на сучасному етапі розвитку АПК, можна виділити:

- 1) Оптимізація та адаптація законодавства України, включаючи Закони "Про державну підтримку аграрного сектору України" та "Про зерно та його ринок", до вимог Світової організації торгівлі та потреб сучасного ринку.
- 2) Скасування обмежень на торгівлю землею сільськогосподарського призначення та стимулювання активного розвитку ринку земельних ділянок.
- 3) Створення оптимальних умов для імпорту в Україну високоякісної сільськогосподарської техніки, насіння, засобів захисту рослин та інших ресурсів, необхідних для підвищення продуктивності виробництва

сільськогосподарської продукції, шляхом реформування імпорتنих мит та податкових пільг.

4) Зміцнення ролі тарифної політики у стимулюванні економічного розвитку.

5) Забезпечення власників продукції правом вільно розпоряджатися нею без застосування будь-яких адміністративних, кількісних або якісних обмежень щодо її переміщення по всій території України та за її межі.

Цей комплекс заходів спрямований на створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарської галузі і формування ефективних правил участі на ринку продовольства, які впливають на економічні інтереси сільськогосподарських виробників в Україні. Ці заходи є системними і не залежать від окремих гравців на ринку, а реалізуються через ухвалення відповідного законодавства, нормативно-правових актів та проведення сприятливої інвестиційної, фінансово-кредитної та зовнішньоекономічної політики на державному рівні.

На рівні окремих аграрних підприємств існують чотири ключові групи факторів, що впливають на результативність виробництва рослинної продукції: агробіологічні умови, технічне забезпечення, організаційно-економічні аспекти та соціальний контекст.

У першій категорії факторів (які об'єднують агротехнічні та біологічні аспекти), ключове значення приділяється застосуванню перспективних місцевих сортів та гібридів рослин, використанню науково обґрунтованих технологій обробки ґрунту та системі заходів щодо контролю шкідників.

У другому блоку впливових факторів на підвищення продуктивності виробництва сільськогосподарської продукції (технічні аспекти) важливе значення має належна організація системи машин для обробітку ґрунту та збирання урожаю.

Серед третьої категорії впливових факторів (організаційно-економічні аспекти) виокремлюються такі елементи, як організація праці, матеріальні стимули та регулювання державою ринку продовольства.

Останню категорію впливових факторів складають ініціативи з підвищення кваліфікації персоналу сільськогосподарських підприємств, а також розробка та застосування сучасних підходів до мотивації праці.

Між усіма елементами, що безпосередньо або опосередковано впливають на умови та результативність виробництва - такі як врожайність, вихід валової продукції, працездатність та рентабельність - існує глибоке взаємозв'язок.

Один з найефективніших заходів для підвищення продуктивності у сільському господарстві - це перехід на сучасні технології виробництва, який передбачає впровадження нової системи землеробства. Ця система базується на енергозберігаючих та ресурсозберігаючих методах в усіх аспектах, зберігаючи високу ріллю продуктивність та родючість ґрунту.

Досвід провідних виробників сільськогосподарської продукції свідчить, що найбільш доступним та ефективним заходом на сучасному етапі розвитку ринкових відносин у сільському господарстві є широке впровадження передових технологій виробництва.

Можна виокремити різноманітні способи підвищення продуктивності, включаючи боротьбу з втратами під час збору врожаю. Проблема втрат продукції стоїть перед більшістю сільськогосподарських підприємств і може бути розділена на декілька категорій: перша - втрати внаслідок ерозійних процесів у ґрунті, друга - техногенні причини (забруднення ґрунту, води і т. д.), третя - втрати під час збору врожаю, четверта - втрати під час зберігання продукції.

Ще одним ключовим напрямом для підвищення продуктивності у галузі рослинництва є модернізація матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств. Нинішній стан забезпечення виробничими ресурсами не в змозі забезпечити нормальне функціонування та збереження продукції, постійне постачання на ринок та ефективне використання продовольчих ресурсів. Ініціативи з впровадження лізингових механізмів та створення машинно-технологічних станцій в Україні мають свої обмеження та не приводять до значного поліпшення у рослинництві. Отже, наявність програм, які

стимулюють платоспроможний попит сільськогосподарських товаровиробників на нові технології, та перехід до інтенсивних та високотехнологічних методів виробництва є надзвичайно важливими.

Одним із ключових напрямків оптимізації управління та організації виробництва є раціональне використання земельних ресурсів – стратегічне розташування господарств та максимальне використання усіх доступних аграрних угідь.

В новітніх агрономічних системах широко використовуються передові досягнення науково-технічного прогресу та передовий практичний досвід. Головна мета полягає в ефективному використанні земельних ресурсів, відновленні їх плодючості та збільшенні врожайності на гектар в усіх галузях сільського господарства. Постійне вдосконалення та розвиток аграрної системи становлять основу для досягнення високих та стабільних врожаїв у всіх видів сільськогосподарських культур.

При розробці або вдосконаленні аграрних систем керівництво ДП "ДГ "Южний" СГП НЦНС" має приділяти особливу увагу оптимізації структури посівних площ. Недоцільне планування великих площ для інтенсивних культур, відхилення від науково обґрунтованих методів землеробства, недостатнє використання органічних добрив, поширення захворювань і шкідників призводять до стагнації в аграрній сфері та збитків у виробництві.

Ураховуючи сучасні тенденції на ринку матеріально-технічних ресурсів і послуг, стратегія зниження собівартості рослинницької продукції виявляється економічно необґрунтованою через стабільний ріст цін на ресурси. Отже, найбільш об'єктивним способом підвищення ефективності виробництва є збільшення врожайності сільськогосподарських культур за допомогою підвищення рівня їх інтенсифікації. Заходи щодо підвищення інтенсивності виробництва повинні бути окуплені за рахунок додаткового зростання урожаїв на підприємстві.

Зазвичай, можливості зниження собівартості продукції у сільському господарстві передбачають впровадження різноманітних організаційних,

технологічних та інших заходів, що вимагають додаткових інвестицій. Перш за все, це стосується можливості збільшення обсягів виробництва. У тих же самих умовах збільшення обсягів виробництва продукції призводить до зниження собівартості через сталі витрати на управління виробництвом, відомі як умовно-постійні витрати. Ця стратегія зниження собівартості, хоч і проста, має свої недоліки. Виробничі можливості підприємства та попит на продукцію можуть обмежувати збільшення обсягів виробництва.

При огляді можливостей підвищення продуктивності у сфері рослинництва, значне значення приділяється оптимізації витрат, зокрема за різними категоріями витрат. Важливо розглядати фактори, що можуть призводити до надмірних витрат у конкретних категоріях:

1. розглядаючи питання оплати праці, важливо враховувати різноманітні аспекти, такі як дотримання норм виробітку. Це включає в себе реагування на безпідставне зниження норм, можливий перехід на підвищені тарифні ставки, а також уважне виявлення і усунення помилок при нарахуванні основної та додаткової оплати праці. Також слід розглядати можливість заміщення механізованих процесів ручними, а також інші можливі заходи для оптимізації витрат на працю;

2. у розділі про добрива та насіння важливо розглянути різноманітні фактори, що призводять до перевитрат. Це може бути зумовлено як збільшенням норм висіву насіння та внесенням добрив, так і зростанням цін на насіння чи добрива. Варто зазначити, що перевитрати насіння можуть бути обґрунтованими, якщо це пов'язано з погіршенням якості. Також, підвищення ціни на насіння може бути наслідком заміни власного насіння на більш дороге. Збільшення внесення добрив не завжди є негативним явищем, оскільки це може виправдатися підвищеною урожайністю;

3. при розгляді засобів захисту рослин важливо суворо дотримуватися встановлених норм внесення пестицидів. У випадку масового поширення шкідників, збільшення обсягів витрат на захист рослин може бути необхідним;

4. послуги та роботи, що включають в себе транспортні послуги, роботу тваринної тягової сили, електропостачання тощо, будуть оцінюватися залежно від обсягу наданих послуг та собівартості кожної окремої послуги;

5. збереження основних активів може відрізнятися за різних обставин, наприклад, залежно від вартості пального, яка не обов'язково залежить від підприємства, особливо у випадку збільшення роздрібних цін. Проте важливо уникати надмірного використання пального для утримання кожного гектара землі. З підвищенням вартості пального та введенням нових норм амортизації загальні витрати на утримання основних активів можуть зростати;

6. витрати на керування та обслуговування виробництва залежать як від прямих витрат на 1 гривню, так і від загальної суми накладних витрат. Іншими словами, якщо накладні витрати перевищують норму, їх вплив на загальні витрати зростає.

Отже, для зменшення витрат на виробництво сільськогосподарської продукції на Державному підприємстві "ДГ «Южний» СГІ НЦНС" важливо встановити контроль за виконанням робіт працівниками господарства, щоб уникнути помилок при розрахунку оплати праці; уникати заміщення механізованих робіт ручними; знаходити оптимальні джерела для закупівлі високоякісних добрив і насіння за найвигіднішими умовами; та уникати надмірного витрачання на управління і обслуговування виробництва.

Результати наукових досліджень пролили світло на ключові шляхи для підвищення продуктивності рослинницького сектору у ДП "ДГ «Южний» СГІ НЦНС":

- застосування передових агрономічних методів, науково обґрунтованих систем сівозмін та передових технологій виробництва;

- поступове зростання продуктивності за допомогою розумного хімічного впливу на ґрунт з метою його повноцінного покращення;

- запровадження у сільське господарство високоякісних сортів рослин та дотримання всіх принципів сучасної агротехніки;

- зростання мотивації працівників підприємства та ефективності їхньої праці;

- вирішальне значення для ефективного функціонування господарства має впровадження результативної маркетингової стратегії, що включає аналіз ринків збуту, відбір оптимальних підходів, вивчення конкурентів та потреб споживачів. Тому, доцільним стає об'єднання основних обов'язків одного з провідних спеціалістів у підприємстві (наприклад, економіста або керівника) з функціями маркетингового аналізу, що сприятиме значному покращенню результатів у сфері рослинництва у ДП "ДГ «Южний» СГІ НЦНС".

Отже, у перспективі ефективність виробництва рослинницької продукції у господарстві повинна зростати завдяки інтенсивному напрямку, тобто виключно через підвищення врожайності. Досягнення та стабілізація потенційно можливої врожайності сільськогосподарських культур повинні базуватися на строгому дотриманні технологій, використанні тільки рекомендованих сортів та збереженні ґрунту через відповідні системи сівозмін.

3.2. Перспективний план розвитку виробництва продукції рослинництва

Розпочаток розробки стратегії для підвищення продуктивності будь-якої сфери сільського господарства передбачає аналіз планових показників врожайності та обсягів земельних ділянок, які будуть засіяні. У сучасних умовах конкуренції у сільському господарстві, єдиним перспективним напрямком розвитку є інтенсифікація виробництва. Ця стратегія передбачає збільшення обсягів капіталовкладень на кожен гектар землі, призначеного для посіву сільськогосподарських культур. Логічним наслідком підвищення рівня інтенсивності в сільському господарстві є зростання врожайності культур і, в кінцевому підсумку, підвищення їх рентабельності.

Одним із способів підвищення продуктивності в агропромисловому секторі полягає у створенні та впровадженні на сільськогосподарських

підприємствах врожайних сортів і гібридів рослин, які мають властивості стійкості до захворювань і є підходящими для вирощування на зрошуваних землях. Важливе значення у цьому процесі має поліпшення селекції та поширення насіння сільськогосподарських культур.

У наш час вирощувати високоякісні врожаї без використання мінеральних добрив майже неможливо. Численні наукові дослідження, проведені у сфері використання добрив у вирощуванні культур, таких як озима пшениця, показали, що найбільш ефективним є застосування фосфатно-калійних добрив у парний період за дозою $P_{60}K_{60}$ на гектар. У випадках, коли використовується повний комплекс мінеральних добрив, рекомендується внесення невеликих доз азотних добрив у співвідношенні $N_{30}P_{30}K_{60}$.

Помимо базового внесення, в практике часто применяется совместное внесение минеральных удобрений с посевом, а также в подкормку — осенью или весной. Эти два метода следует рассматривать как дополнительные меры и использовать их экономически целесообразно лишь в тех случаях, когда минеральные удобрения не были внесены перед обработкой почвы или до посева, либо если нормы их применения оказались недостаточными.

Однак відомо, що навіть при належному забезпеченні ґрунту водою та необхідними елементами живлення високий врожай неможливий, якщо посіви пошкоджені хворобами, або атаковані шкідниками та занадто сильно забур'янені. Хвороби можуть суттєво позбавити вас врожаю, так само як і нестача поживних речовин, і вони зазвичай впливають на реакцію рослин на внесені добрива. Тому важливим заходом є застосування протруювання насіння в рамках профілактики.

Без комплексної механізації виробництва неможливо досягти інтенсифікації у рослинницькій галузі. Ця механізація є необхідною у впровадженні інтенсивних та індустріальних методів вирощування сільськогосподарських культур і сприяє підвищенню продуктивності праці під час виробництва сільськогосподарської продукції. Надійна система сільгосптехніки у господарствах дозволяє ефективно та вчасно виконувати всі

необхідні агротехнічні операції, що сприяє підвищенню врожайності сільськогосподарських культур та значно зменшує втрати продукції.

Шляхом комбінування усіх ключових чинників, спрямованих на інтенсивний розвиток сільськогосподарської галузі (включаючи комплексну механізацію, оптимальне внесення мінеральних добрив і гербіцидів, впровадження високоврожайних сортів і саджанців, а також використання якісного насіння), формується система інтенсивного виробництва у галузі рослинництва. Ця стратегія передбачає впровадження широкого спектру агротехнічних та організаційних заходів з метою досягнення високих показників врожайності. Економічна ефективність інтенсивних технологій оцінюється через порівняння додаткових виробничих витрат і додаткової продукції, визначаючи зростання окупності додаткових витрат у виробництві.

У сучасному господарюванні успішність вирощування сільськогосподарських культур напряду залежить від використання передових технологій обробітку ґрунту. У ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС" застосовується ефективна методика вирощування, яка базується на перевірених практиках, а всі агротехнічні операції виконуються вчасно. Крім того, проведення обробітку ґрунту, сівбу, догляд та збирання врожаю відбувається якісно й у найбільш оптимальні строки.

Для забезпечення стабільних врожаїв сільськогосподарських культур ключовим чинником є вибір правильних сортів, постійне вдосконалення селекційної роботи та ефективне зберігання зібраного урожаю.

Результати економічного аналізу ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС" у якості об'єкта виробництва рослинницької продукції є фундаментом для обґрунтування завдань планування розвитку цієї галузі на майбутнє. Відповідність вхідних параметрів є важливою умовою для ефективності розрахунків у перспективному плануванні. Особливо важливим є прогнозування продуктивності землеробства, визначення собівартості та цін на продукцію, а також планування обсягів виробництва. При визначенні розмірів

виробництва і концентрації галузей, ключовим фактором є визначення масштабів землекористування та планових посівних площ.

При розплануванні площ під сільськогосподарські культури були узяті до уваги наступні аспекти: потреба в конкретних видів рослинної продукції; ефективність та рентабельність окремих культур; обмеження в сівоzmіні, враховуючи найкращі попередники; наявність земельних, трудових, фінансових та матеріальних ресурсів.

Таблиця 3.1

**Склад і структура посівів продукції рослинництва в ДП «ДГ «Южний»
СГІ НЦНС» на перспективу, 2025 рік**

Види продукції	В середньому за 2020 - 2022 роки		Проект на 2025 рік		2025р до середньорічного (2020-2022pp)	
	Га	%	га	%	(+,-)	%
Зернові та зернобобові – всього	3013,0	75,1	3020	74,8	7,0	100,2
з них: пшениця озима	1796,3	44,8	1800	44,6	3,7	100,2
ячмінь озимий	512,3	12,8	520	12,9	7,7	101,5
ячмінь ярий	420,3	10,5	400	9,9	-20,3	95,2
кукурудза на зерно	88,0	2,2	100	2,5	12,0	113,6
горох	196,0	4,9	200	5,0	4,0	102,0
Технічні – всього	705,3	17,6	730,0	18,1	24,7	103,5
соняшник	457,0	11,4	470	11,6	13,0	102,8
Ріпак	248,3	6,2	260	6,4	11,7	104,7
Кормові – всього	292,7	7,3	290,0	7,2	-2,7	99,1
Кукурудза на силос і зелений корм	166,5	4,2	160,0	4,0	-6,5	96,1
Багаторічні та однорічні трави на сіно	26,7	0,7	25,0	0,6	-1,7	93,8
Багаторічні та однорічні трави на зелений корм	99,5	2,5	105,0	2,6	5,5	105,5
Всього посівів	4011,0	100,0	4040,0	100,0	29,0	100,7
Пари	119,0	x	83,0	X	-36,0	69,7
Всього ріллі	4130,0	x	4123,0	X	-7,0	99,8

Джерело: складено автором

Для належного визначення структури посівів сільськогосподарських культур у даному дослідженні використовувалися сівоzmінні схеми, що

склалися в господарстві. З урахуванням вимог сівозмінної системи землеробства, планові розміри посівів сільськогосподарських культур були визначені у відповідному співвідношенні (табл. 3.1).

Дані, представлені у таблиці, вказують на те, що за проектом на 2025 рік площа землі, що обробляється, порівняно з середніми показниками за 2020-2022 роки, скорочується на 7 гектарів. Це розрахунки ґрунтувалися на існуючих земельних ділянках станом на 2022 рік та передбачали певну можливість зростання. Водночас, за цим проектом передбачається збільшення загальної посівної площі на 29 гектарів. Це дозволяє в проекті на 2023 рік планувати зростання посівів майже у всіх категоріях товарних культур. Незначне збільшення площі посівів передбачене для всіх видів зернових та технічних культур, крім ячменю ярого, площа посівів під яким скорочується на 20,3 гектари або 4,8%. За проектом на 2025 рік, передбачається зменшення площі під кормовими культурами, що впливає з очікуваного підвищення та стабілізації врожайності цих культур. На підприємстві протягом досліджуваного періоду середня площа під паром складала 119 гектарів, що, на нашу думку, в сучасних умовах та засобах виробництва є перебільшенням. Тому за проектом передбачається її зменшення на 36 гектарі.

Планування виробничих обсягів у рослинництві на майбутнє відображає річну програму виробництва підприємства. Ця програма ґрунтується на оптимальній структурі посівних площ і прогнозованій врожайності сільськогосподарських культур. Прогнозування врожайності на майбутнє ґрунтується на аналізі показників з попередніх років (у середньому за 2020-2022 роки), включаючи виявлення коливань та порівняння максимальних і мінімальних значень урожайності за цей період для кожної культури. При цьому беруться до уваги результати врожайності за найкращий рік (2021) в господарстві та розрахунки очікуваного приросту урожайності, враховуючи конкретні ґрунтово-кліматичні умови.

При прогнозуванні урожайності та валових зборів враховувалися досягнуті результати вирощування сільськогосподарських культур у період з

2020 по 2022 роки, а також необхідність впровадження нових, високопродуктивних сортів, застосування якісних добрив і засобів захисту рослин, а також високий рівень виконання агротехнічних заходів. Прогнозні показники урожайності розраховувалися за нормативно-ресурсним методом планування.

В таблиці 3.2 представлено планові розрахунки урожайності сільськогосподарських культур в ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» на перспективу (2025 р.).

Таблиця 3.2.

**Розрахунок планової урожайності сільськогосподарських культур в
ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» на перспективу, 2025 рік**

Сільськогосподарські культури	Фактична урожайність за 2022р., ц/га	В середньому за 2020 – 2022 рр. з 1 га, ц	Приріст урожайності за рахунок факторів, ц/га			Проект на 2025 р. з 1 га, ц
			Використання добрив	Поліпшення насінництва	Використання засобів захисту рослин	
Зернові – в середньому	16,6	18,4	х	х	х	26,0
в т.ч. озима пшениця	17,3	18,6	2,6	2,8	2,2	26,2
озимий ячмінь	17,6	17,5	2,5	2,6	2,8	25,4
ячмінь ярий	13,7	16,3	3,3	2,5	2,5	24,6
кукурудза на зерно	-	54,5	3,5	3,4	3,5	64,9
Горох	2,0	10,0	1,2	1,1	1,2	13,5
Соняшник	5,0	9,1	1,8	1,9	1,6	14,4
Ріпак	6,4	6,8	2,8	2,4	2,8	14,8
Кукурудза на силос і зелений корм	-	115,0	15,2	16,4	15,5	162,1
Багаторічні та однорічні трави на сіно	17,5	28,7	10,5	15,9	10,5	65,6
Багаторічні та однорічні трави на зелений корм	45,3	72,9	9,5	9,7	8,9	101,0

Джерело: складено автором

Прогнозовані результати показують, що у відносному майбутньому очікується урожайність така: озимої пшениці - 26,2 ц/га, озимого ячменю - 25,4 ц/га, ячменю ярого - 24,6 ц/га, кукурудзи на зерно - 64,9 ц/га, гороху - 13,5 ц/га, сояшнику - 20,3 ц/га, ріпаку - 14,8 ц/га, кукурудзи на силос і зелений корм - 162,1 ц/га, а також багаторічних і однорічних трав для сіна - 65,6 ц/га та для зеленого корму - 101 ц/га. У середньому по групі культур урожайність зернових і зернобобових становить 26 ц/га. Взагалі, плановий рівень урожайності можна вважати досить низьким, проте при врахуванні умов діяльності підприємства та досягнутого рівня в 2021 році, ці показники є найбільш ймовірними.

На основі запланованої урожайності та розміру посівних площ розраховується загальний збір продукції. Прогнозований обсяг виробництва рослинництва на Державному підприємстві "ДГ «Южний» СГІ НЦНС" подається у таблиці 3.3 для майбутнього періоду.

Загалом, за проєктом на 2025 рік, обсяг виробництва зернових складе 79450 ц у початковій вазі і 78656 ц у вазі після обробки. Зокрема, очікується виробництво озимої пшениці у кількості 46742 ц, озимого ячменю – 13050 ц, ячменю ярого – 9760 ц, кукурудзи на зерно – 6428 ц, гороху – 2676 ц, сояшнику – 6711 ц і ріпаку – 3811 ц. Щодо кукурудзи на силос і зелений корм, передбачається виробництво в обсязі 25932 ц, а також багаторічних та однорічних трав на сіно – 1639 ц і на зелений корм – 10602 ц.

Один із ключових показників активності сільськогосподарських підприємств - це вартість загальної продукції, яка обчислюється за постійними цінами 2016 року. Вираховані попередні дані показують, що прогнозована загальна вартість валової продукції в рослинництві господарства становитиме 32666,3 тисячі гривень. У цю суму входять витрати на зернові та зернобобові культури в розмірі 22824,7 тисяч гривень, сояшник – 5481,7 тисяч гривень, ріпак – 3445,2 тисяч гривень, і кормові культури – 914,7 тисяч гривень.

**Виробництво продукції рослинництва в
ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» на перспективу, 2025 рік**

Види продукції	Площа, га	Урожайність, ц / га	Валовий збір основної продукції, ц		Вартість валової продукції в постійних цінах 2016р, тис. грн.	
			у початково оприбуткованій вазі	у вазі після доробки	1 ц, грн.	всього, тис. грн.
Зернові та зернобобові	3020	26,0	79450	78656	х	22824,7
в т.ч. озима пшениця	1800	26,2	47214	46742	311,72	14570,4
озимий ячмінь	520	25,4	13182	13050	296,67	3871,6
ячмінь ярий	400	24,6	9859	9760	296,67	2895,5
кукурудза на зерно	100	64,9	6493	6428	27,77	178,5
Горох	200	13,5	2703	2676	489,1	1308,7
Соняшник	470	14,4	6779	6711	816,8	5481,7
Ріпак	260	14,8	3849	3811	904,07	3445,2
Кукурудза на силос і зелений корм	160,0	162,1	25932	х	27,77	720,1
Багаторічні та однорічні трави на сіно	25,0	65,6	1639	х	48,65	79,7
Багаторічні та однорічні трави на зелений корм	105,0	101,0	10602	х	10,83	114,8
Всього по галузі рослинництва	4040,0	х	х	х	х	32666,3

Джерело: складено автором

**3.3. Економічне обґрунтування виробничої програми розвитку
рослинницької галузі на перспективу**

При плануванні майбутнього розвитку сільськогосподарських господарств важливо враховувати не лише прогнозування площі посівів, урожайності культур та обсягів виробництва рослинної продукції, але й інші

аспекти, що впливають на цей процес. У межах ринкової економіки, ключовими економічними показниками, які відображають ефективність виробничого процесу, виступають виробничі витрати, цінова політика продукції, рівень її собівартості, обсяги грошових потоків та доходів. Для прогнозування грошових надходжень, потрібно стратегічно планувати обсяги реалізації відповідних товарів. У таблиці 3.4 наведено прогнозний план реалізації сільськогосподарської продукції на майбутній період для ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС".

Планування рівня товарності основних видів продукції враховувало фактичний рівень попиту за дослідницький період, потреби у кормах, орендні відрахування для орендодавців та очікувані видатки на сільськогосподарську продукцію, а також необхідність формування страхового (резервного) фонду господарства. Зазначено, що рівень товарності планується на рівні близько 84% для зернових, 90% для соняшнику та 94,6% для ріпаку в господарстві.

Таблиця 3.4.

**План реалізації продукції рослинництва в ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС»
на перспективу, 2025 рік**

Види продукції	Обсяги виробництва, ц	Рівень товарності, %	Обсяги реалізації, ц
Зерно – всього	78656	84,0	68304
в т.ч. озима пшениця	46742	86,5	40416
озимий ячмінь	13050	88,0	11484
ячмінь ярий	9760	90,0	8784
кукурудза на зерно	6428	95,4	6132
горох	2676	55,6	1488
Соняшник	6711	90,0	6040
Ріпак	3811	94,6	3605

Джерело: складено автором

Враховуючи обсяги виробництва та реалізації продукції, на підприємстві розраховується розмір виробничих та інших витрат. Економічним основоположенням для визначення собівартості сільськогосподарської продукції є використання технологічних карт та нормативних показників

витрат матеріально-технічних ресурсів. Планові площі посіву та нормативи витрат на 1 гектар для кожної культури визначають виробничу собівартість всієї продукції та одиниці товару. Відповідні обчислення з виробництва рослинницької продукції для реалізації подані у таблиці 3.5. З планових розрахунків видно, що обсяг виробничих витрат на виробництво та реалізацію продукції у галузі рослинництва на ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС" на 2025 рік складатиме 39 677,5 тис. грн. Зазначено, що з цієї суми 36 992 тис. грн. припадає на прямі витрати, а 2685,5 тис. грн. – на витрати на організацію та управління.

Після розрахунку собівартості сільськогосподарської продукції, стратегічний план розвитку підприємства на майбутнє включає в себе аналіз основних фінансових показників, пов'язаних із реалізацією товарної продукції. Ці показники включають рівень цін, обсяг грошового доходу, валовий прибуток та рентабельність.

Таблиця 3.5.

**Проект витрат на виробництво продукції рослинництва в
ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» на перспективу, 2025 рік**

Види продукції	Норматив прямих витрат, грн., га	Площа, га	Загальна сума прямих витрат, тис. грн.	Витрати на організацію і управління, тис. грн.	Всього виробничих витрат, тис. грн.	Собівартість 1 ц., грн
Озима пшениця	12250	1800	22050,0	1764,0	23814,0	509,48
Озимий ячмінь	12100	520	6292,0	377,5	6669,5	511,07
Ячмінь ярий	12250	400	4900,0	294,0	5194,0	532,17
Кукурудза на зерно	12500	100	1250,0	100,0	1350,0	210,02
Горох	12500	200	2500,0	150,0	2650,0	990,42
Соняшник	11400	470	5358,0	321,5	5679,5	846,27
Ріпак	11500	260	2990,0	179,4	3169,4	831,69
Всього	X	x	36992,0	2685,5	39677,5	x

Джерело: складено автором

Згідно з плановими показниками, розвиток рослинництва в господарстві передбачає ефективне виробництво основних видів товарної продукції. Знаходження прозорих каналів для реалізації сільськогосподарської продукції (через переробні підприємства, на ринку або через комерційні структури) допоможе підприємству збільшити обсяг отриманих коштів, прибутку та рентабельності. Планові економічні параметри обґрунтовані на основі середніх нормативів і норм виробничих витрат на 1 гектар посівів відповідних сільськогосподарських культур.

Цінова стратегія була складена на основі аналізу даних цінового моніторингу, проведеного Міністерством аграрної політики України, а також середньоринкових цін на продукцію рослинництва за 2023 рік, з урахуванням потенційних ризиків, пов'язаних з інфляцією та валютними коливаннями.

Таблиця 3.6

**Фінансові результати від реалізації продукції рослинництва ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС»
на перспективу, 2025 р.**

Види продукції	Обсяг виробництва, ц	Обсяг реалізації, ц	Ціна реалізації 1 ц, грн.	Виробнича собівартість 1 ц, грн.	Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	Виробнича собівартість продукції, тис. грн.	Витрати на реалізацію продукції, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Валовий прибуток від реалізації, тис. грн.	Рівень рентабельності виробництва, %
Озима пшениця	46742	40416	650	509,5	26270,5	23814,0	1905,1	22496,3	3774,2	16,8
Озимий ячмінь	13050	11484	650	511,1	7464,7	6669,5	533,6	6402,7	1062,0	16,6
Ярий ячмінь	9760	8784	640	532,2	5621,8	5194,0	415,5	5090,1	531,7	10,4
Кукурудза на зерно	6428	6132	600	210,0	3679,4	1350,0	135,0	1422,9	2256,5	158,6
Горох	2676	1488	1250	990,4	1859,6	2650,0	212,0	1685,4	174,2	10,3
Соняшник	6711	6040	1550	846,3	9362,1	5679,5	567,9	5679,5	3682,6	64,8
Ріпак	3811	3605	1500	831,7	5407,5	3169,4	316,9	3315,2	2092,3	63,1
Разом по галузі рослинництва	х	Х	х	х	59665,6	48526,4	4086,1	46092,1	13573,5	29,4

Джерело: складено автором

Аналіз таблиці 3.6 вказує на те, що заплановані заходи в рамках програми розвитку виробництва продукції рослинництва в майбутньому принесуть позитивні результати. Очікується, що чистий дохід від реалізації продукції складе 59665,6 тис. грн., собівартість реалізованої продукції становитиме 46092,1 тис. грн., валовий прибуток досягне 13573,5 тис. грн., а рівень рентабельності виробництва складе 29,4%.

Давайте проаналізуємо економічні вигоди, що виникають в результаті впровадження розробленої програми розвитку виробництва продукції рослинництва в ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС", звертаючись до відомостей, представлених у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

**Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва в
ДП «ДГ «Южний» СГІ НЦНС» на перспективу (2025р.)**

Показники	В середньому за 2020- 2022рр.	Фактично за 2020р.	Проект на 2025р.	Проект до середнього за 2020-2022 рр	
				(+,-)	%
Площа посіву, га	4011,0	3851,0	4040,0	29,0	100,7
Площа багаторічних насаджень, га	21,0	21,0	21,0	0,0	100,0
Пасовищ	98,0	98,0	98,0	0,0	100,0
Вартість валової продукції рослинництва (в постійних цінах 2016р.), тис.грн.	22932,3	16937,4	32666,3	9734,0	142,4
Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн.	38635,0	30840	59665,6	21030,6	154,4
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.	36094,7	28761	46092,1	9997,5	127,7
Валовий прибуток, тис.грн.	2540,3	2079,0	13573,5	11033,2	в 5,3 р
Рівень рентабельності виробництва, %	1,5	7,2	29,4	27,9	X
Рівень рентабельності продажу, %	0,1	6,7	22,7	22,7	X

Джерело: складено автором

Як видно із вищезгаданих аспектів, впровадження запланованих ініціатив, оптимізація використання виробничих ресурсів та контроль над витратами, а також проведення ефективної цінової політики, можуть відзначитися значним покращенням як виробничої, так і економічної ефективності у сфері виробництва продукції рослинництва. Наприклад, за даними проєкту на 2025 рік, вартість виробленої валової продукції рослинництва зросла на 42,4% порівняно з середніми показниками за період 2020-2022 років, а розмір чистого доходу від реалізації збільшився на 54,4%, а собівартість реалізованої продукції знизилася на 27,7%. У такому випадку, очікуваний обсяг валового прибутку складе 13573,5 тис. грн., що перевищує середні значення за розглянутий період у 5,3 рази. Прогнозований рівень рентабельності виробництва продукції рослинництва становитиме 29,4%, а рентабельність продажу - 22,7%, що значно перевищує аналогічні показники за попередні роки. Підтвердженням достовірності цих даних є досягнуті результати господарювання у 2021 роц.

Успішні фінансові показники, отриманий прибуток, становлять фундамент для розширеного розвитку та економічної стійкості, що сприяє відтворенню виробничих ресурсів та модернізації матеріально-технічної бази аграрних підприємств.

ВИСНОВКИ

Дослідження вказують на те, що рослинницький сектор є стратегічним, ключовим та надзвичайно важливим для народного господарства України. Виробництво рослин та їх продуктів завжди матиме великий попит, оскільки вони є основою для продовольчої безпеки країни. Російське вторгнення призвело до значних втрат і погіршення економічної ситуації в Україні загалом і зокрема в рослинницькій галузі. Втрати земельних площ, зростання витрат на виробництво через збільшення цін на паливо та матеріали, проблеми з реалізацією продукції та недостатність робочої сили через мобілізацію – це лише деякі з факторів, які негативно вплинули на економічні та виробничі показники галузі. У той же час, очевидно, що рослинницька продукція України має беззаперечну потребу на світових ринках. Тому питання, пов'язані з організацією виробництва та визначенням перспектив розвитку рослинницької галузі, стають надзвичайно актуальними.

Об'єктом дослідження є система організації та перспективи розвитку виробництва продукції рослинництва ДП «ДГ «Южний» СГП НЦНС» Біляївського району Одеської області.

Розглянуте господарство має значні виробничі ресурси для даного регіону. У своєму розпорядженні підприємство має сільськогосподарські угіддя обсягом 4242 гектари, з них 98 гектарів припадають на пасовища, а 21 гектар – на багаторічні насадження. У 2022 році кількість працівників склала 58 осіб, що на 65,7% більше, ніж у 2020 році. Цей зріст кількості працівників призвів до зменшення навантаження на одного працівника на 40,0%. На момент 2022 року господарство має певну кількість сільськогосподарських тварин, зокрема 133 голови великої рогатої худоби, у тому числі 45 корів і 336 свиней. Протягом останніх трьох років спостерігається позитивна динаміка у зростанні кількості тварин, що є важливим для подальшого розвитку тваринництва в Одеській області. Також важливо відзначити збільшення вартості валової продукції у

постійних цінах 2016 року на 41,8% порівняно з 2020 роком, що свідчить про позитивну динаміку в господарстві.

У 2022 році середньорічна вартість основних засобів зросла на 29,3%, досягнувши рівня 8756,5 тисяч гривень. Це свідчить про ефективне оновлення технічних засобів, приладів та обладнання на підприємстві, що є позитивним явищем. У період з 2020 по 2022 рік відбулися значні зміни в показниках на підприємстві: вартість власного капіталу скоротилася на 95,8%, оборотних засобів - на 8,7%, а авансованого капіталу - на 20,6%. Ці зміни мають негативний вплив на фінансове становище господарства.

Наразі господарство спеціалізується на вирощуванні зернових та технічних культур. Частка зернових культур у загальному обсязі виручки від реалізації на розглянутому підприємстві становить 68,8%. Зокрема, озима пшениця приносить 47,9%, а ячмінь - 14,0%. Виробництво технічних культур приносить у середньому 23,3% чистого прибутку за період 2020-2022 років, причому продаж насіння соняшнику забезпечує 15,9% від цієї суми.

Аналізуючи використання виробничих ресурсів протягом розглянутого періоду, спостерігається загальна тенденція до покращення. Наприклад, продуктивність використання земельних ресурсів та праці на підприємстві значно зросла. Загалом, ефективність використання виробничого капіталу також демонструє тенденцію до підвищення. Іншими словами, порівнюючи звітний період з базовим, підприємство в значній мірі покращило свої виробничі та економічні показники завдяки ефективному використанню ресурсного потенціалу.

Аналіз ефективності господарської діяльності ДП "ДГ "Южний" СГП НЦНС" підтверджує позитивні тенденції протягом розглянутого періоду. У порівнянні з 2020 роком, у 2022 році чистий дохід від реалізації сільськогосподарської продукції на 100 гектарах сільськогосподарських угідь зріс на 58,4%, а дохід на кожні 1000 гривень основних засобів збільшився на 22,2%. У той же час, спостерігається зниження чистого доходу на одного працівника на 24,5 тисячі гривень або на 4,4%. Протягом досліджуваного

періоду відзначається збільшення чистого доходу від реалізації на 58,4%, а також підвищення собівартості реалізованої продукції на 10,3%. Важливо відзначити, що у 2020 році підприємство працювало з втратами у розмірі 9,8 млн. гривень, але у 2021 році заробило 636,0 тис. гривень, а у 2022 році - 10,0 тис. гривень.

У 2022 році сільськогосподарське виробництво проявило рентабельність на рівні 7,2%, що свідчить про результативне використання інвестицій: за кожен вкладену гривню підприємство здобуло 7,2 грн прибутку. Варто відзначити, що рентабельність у галузі рослинництва збільшилася до 50,6%, у порівнянні з 27,5% у попередньому періоді. У той же час, рентабельність у тваринництві зменшилася на 11,2 відсоткових пунктів, досягнувши 2,1%.

Загалом, результати аналізу вказують на низьку ефективність виробництва у господарстві. Однією з головних проблем, що спричиняє цю низьку ефективність, є недостатньо високий рівень продуктивності та не задовільна маркетингова стратегія. Звісно, війна і наслідки високих виробничих витрат і логістичних проблем негативно впливають на виробничі та економічні показники, але значну роль також відіграє оптимізація процесів виробництва та розробка перспективної стратегії, яка допоможе вивести господарство з кризового становища.

Підвищення економічної продуктивності сільського господарства передбачає зростання обсягів виробництва та покращення якості сільськогосподарської продукції, при цьому зменшуючи витрати праці та матеріальних ресурсів на одиницю продукції. Вирішення цієї проблеми тісно пов'язане з подальшою комплексною інтенсифікацією виробництва, що спрямована на підвищення врожайності сільськогосподарських культур.

У процесі роботи була розроблена виробнича програма для подальшого розвитку рослинницької галузі. З врахуванням економічного ефекту від її впровадження в ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС" і планових показників ефективності цієї діяльності виявлено, що при виконанні запропонованих заходів та програми удосконалення організації виробництва рослинництва на

підприємстві, ефективність використання матеріальних ресурсів і виробництва продукції значно підвищиться.

Розмір чистого доходу від реалізації продукції за проектом на 2025 рік становитиме 59665,6 тис. грн., собівартість реалізованої продукції – 46092,1 тис. грн., розмір валового прибутку – 13573,5 тис. грн., рівень рентабельності виробництва складе 29,4 %.

Аналіз, що був проведений, допоміг виявити ключові напрями для підвищення ефективності розвитку рослинницького сектора у ДП "ДГ "Южний" СГІ НЦНС":

- застосування передових агрономічних методів, науково обґрунтованих систем сівозмін та передових технологій виробництва;
- поступове зростання продуктивності за допомогою розумного хімічного впливу на ґрунт з метою його повноцінного покращення;
- запровадження у сільське господарство високоякісних сортів рослин та дотримання всіх принципів сучасної агротехніки;
- зростання мотивації працівників підприємства та ефективності їхньої праці;
- реалізація ефективної маркетингової стратегії, вивчення потреб споживачів, аналіз ринкових умов і конкурентів мають велике значення для успішного функціонування господарства. Це вимагає створення спеціалізованого маркетингового відділу на підприємстві.

Загалом підприємство має всі передумови для подальшого успішного зростання та здобуття прибутку, якщо оптимізувати використання наявних виробничих ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азізов С.П., Канінський П.К. Організація аграрного виробництва і бізнесу. [Підручник]. Фенікс. 2006. 192с.
2. Аксьонова О. М., Попович В.В., Матвієнко О.С. Економічне прогнозування [навч. пос.]. Одеса. Аспект. 2013. 157с.
3. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. [Підручник]. К. КНЕУ. 2013. 779 с.
4. Бурачек І. В., Михайленко Н. В. Сучасний стан та перспективні напрями розвитку сільського господарства в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/27.pdf>.
5. Вахович І. М. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 138-145.
6. Власова І. В. Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності в Україні. *Проблеми науки*. 2010. № 2. С. 26-33.
7. Воскобійник Ю. П. Витрати та ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. Одеса: Астропрінт, 2013. – 492 с.
8. Галицький О. М., Шабатура Т. С. Методологічне забезпечення захисту економічних інтересів інноваційного розвитку суб'єктів аграрного виробництва. *Наукові записки законодавства Верховної Ради України*. 2017. №1. С.123-130.
9. Галицький О. М., Коммунішина С.А. Сучасний стан та перспективи розвитку виробництва продукції рослинництва в Україні. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2021. № 2. С 3-14.
10. Галицький О. М., Маруха І. В. Підтримка аграрного сектору України в умовах воєнного стану. «Актуальні аспекти розвитку науки і освіти». *Збірник матеріалів II Міжнародна науково-практична конференція науково-педагогічних працівників та молодих науковців* (м. Одеса, 8 – 9 грудня 2022 року), Одеса, 2022. С. 660-663.

11. Галицький О.М., Дяченко О.П., Регеда Д.А. Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності аграрних підприємств. *Науковий журнал «Економічний вісник Причорномор'я»*. Одеса. ОДАУ. 2023 р. № 4. С. 3-15. URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/33>
12. Гладій М. В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України (питання теорії, методології і практики): [навч. посіб]. Львів: ІРД НАН України, 2013. 294 с.
13. Гривківська О.В. Джерела фінансування підприємств аграрного сектора економіки. *Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць*. 2011. Вип.4. С.89-92
14. Голян В. А., Заставний Ю. Б. Фінансово-економічна підтримка сільського господарства: специфіка органічних виробництв. *АгроСвіт*. 2020. № 4. С. 27–34.
15. Дем'яненко М. Я., Іванина Ф. В. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2009. №9, С. 3-10
16. Денисенко, М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. *АгроСвіт*. 2019. № 12. С. 15–21.
17. Дідковська Л. І. Нормативно-правові засади та державна підтримка розвитку зрошуваного землеробства. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 44–50. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.9-10.44](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.44)
18. Дорогань-Писаренко Л. О., Єгорова О. В., Панченко І. Г. Особливості аналізу ефективності впровадження технологічних інновацій в сільському господарстві. *Наука та інновації*. 2020. № 3. С. 27–38..
19. Драган І. В. Інвестиційна основа формування системи безвідходного та безпечного аграрного виробництва в Україні. *Агросвіт*. 2024. № 3. С. 3-9.
20. Дяченко О.П., Сахацький М.П., Запша Г.М. Формування та функціонування матеріально-технічної бази аграрних підприємств в умовах сучасного розвитку відносин власності: [монографія]. Одеса: Аспект, 2013. 196с.

21. Дяченко О.П., Галицький О.М., Хиленко Ю.Ю. Експортний потенціал аграрної галузі України в умовах воєнного стану. *Науковий журнал «Економічний вісник Причорномор'я»*. Одеса. ОДАУ. 2022 р. № 3. С. 77-86 URL: <https://ebbsl.com.ua/index.php/visnuk/article/view/33>

22. Єфімцева Л. О. Визначення доцільності придбання сільськогосподарськими виробниками основних видів технічних засобів. *Агросвіт*. 2022. № 1. С. 78–87. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.1.78](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.1.78)

23. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 01 січня 2017 р. № 1877-15 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

24. Закон України «Про підприємства» // Відомості Верховної Ради України. – 1991. № 24. С. 611-629.

25. Закон України "Про інвестиційну діяльність" // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. 647 с.

26. Закон України “Про інноваційну діяльність ” // Відомості Верховної Ради України. 2002. № 36. 266 с.

27. Замрига, А. В. Підприємництво як фактор стимулювання інноваційних процесів в аграрному секторі. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. №8. С.108-112.

28. Захарчук О. В., Вишневецька О. В., Іоніцой Є. Ю. Насінництво озимих зернових культур – основа діяльності національної селекції та завдання української селекційної науки у 2022 році. *Економіка АПК.*, 29(2), 10-19. URL: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202202010> (дата звернення: 05.02.2024)

29. Збарський, В. К., Бабієнко М. Ф. Удосконалення інноваційної підприємницької діяльності в аграрній сфері України. *Вісник аграрної науки*. 2014. №9. С.54-61.

30. Зінченко О. І., Салатенко В. Н., Білоножко М. А. Рослинництво: підруч. К.: Аграрна освіта, 2011. 591 с.

31. Ільчук М.М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва / за редакцією М.М. Ільчука, Л.Я. Зрібняка, С.І. Мельник. Вінниця: Нова Книга, 2008 – 459 с.

32. Ільчук, О. М. Державна підтримка сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 93–98..

33. Карасьова Н. А. Розвиток комерційного лізингу як умова реновації матеріало-технічної бази сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2009. № 6. С.36-39.

34. Козяр Н. О. Особливості сільського господарства як об'єкту інвестування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 82–87.

35. Лаврук В. В., Будняк Л. М. Сучасний стан та завдання інвестиційного забезпечення розвитку та підвищення конкурентоспроможності галузей сільського господарства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 5–11.

36. Лебідь Є.М., Шевченко М.С. Наукові основи підвищення ефективності виробництва зерна в Україні. *Бюл. ін-ту зерн. госп-ва УААН*. 2011. Вип. №7.- С. 33 – 34.

37. Лузан Ю.А. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва URL: <http://www.nbu.gov.ua>

38. Лупенко Ю. О., Захарчук О. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 9–18.

39. Любченко С. Сучасний менеджмент у сільськогосподарському виробництві. *Пропозиція*. 2014. №12. С.132-134.

40. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*. 2015. №8. С.2-15.

41. Малицький А. А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність і структура: [навч. посіб.] К.: Наукова думка, 2013. 321 с.

42. Марцин В.С. Інноваційно-інвестиційна діяльність та шляхи її розвитку в глобалізації. *Проблеми науки*. 2010. №2. С. 8-15.

43. Мацибора В. І., Збарський В.К., Мацибора Т.В. Економіка підприємства: [навч.посіб.] Вид. 2-е, перероб. і доп. К. : Каравела, 2012. 320 с.
44. Мовчанюк А. В., Дяченко М. І. Аграрний сектор України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_2_34
45. Мойса М. Я., Бахчиванжи Л. А., Попович В. В., Добрянська Н. А., Адаменко Л. І. Система організаційно-управлінських та економічних заходів забезпечення рентабельного виробництва в аграрних підприємствах: [монографія]. Одес. Держ. Аграр. Ун-н. О.: Імідж-Прес, 2010. 162 с.
46. Нагірна Л.В. Інновації як умова формування конкурентних переваг підприємства. URL: <http://www.rusnauka.com/2ANR010/Economics/55803.oc.htm>.
47. Назаренко І. М. Лізинг –джерело оновлення капіталу підприємств аграрного сектору. *Агросвіт*. 2012. № 22. С.43-48.
48. Наумов О.Б., Стоянова-Коваль С.С. Механізм державно-приватного партнерства як інструмент стабілізації інвестиційного процесу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С.98-105.
49. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві. К.: КНЕУ, 2004. 495 с.
50. Ніколюк О.В. Удосконалення державного регулювання соціально-економічного захисту агробізнесу України. *Вісник Сумського національного аграрного університету серія «Економіка та менеджмент»*. №12 (66). 2015 С.124-130.
51. Негрей М. В., Трофімцева О. В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Економічна. 2022. Вип. 102. С. 49 - 56.
52. Орлюк А. П., Гончарова К. В. Адаптивний і продуктивний потенціали пшениці. Херсон. Айлант. 2009. 274 с.
53. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

54. Павлик В. Л. Собівартість і реалізація продукції у формуванні агропромислового ринку. *Економіка АПК*. 2014. №5. 531 с.
55. Палюх О.М. Шляхи оптимізації державного фінансування аграрного сектору України. *Економічний простір*. 2015. № 101.С. 82–92.
56. Пахуча Е. В., Сухомлинова К. С. Напрями забезпечення конкурентних переваг на ринку органічної продукції. *Агросвіт*. 2023. № 22. С. 62-70.
57. Погорелова О. В. Виробництво сільськогосподарської продукції: порівняльний аналіз удвоєнний та повоєнний періоди. *Агросвіт*. 2024. № 3. С. 41-51. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/agrosvit/article/view/2961/2997> (дата звернення: 05.02.2024)
58. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 року, № 164 «Про затвердження нормативів оптимального співвідношення культур у сівоzmінах в різних природно-сільськогосподарських регіонах». Київ. 2010.
59. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України URL: <http://zakon2.rada.gov.ua>
60. Про господарські товариства: Закон Укpaхни від 19.09.1991 №1576-XII / URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
61. Писаревський І. М. Підвищення ефективності використання ресурсів у плануванні виробничих процесів. *Фінанси України*. 2012. №10. С. 91-100.
62. Резнік Н. П. Залучення інвестицій в агропромисловий комплекс України. *Економічний простір*. 2008. № 20. С. 61-68.
63. Россоха В.В. Організаційно-економічні передумови підвищення ефективності виробничого потенціалу підприємств АПК. *Економіка АПК*. №1. 2004. С. 43 – 48.
64. Русан В. М. Функціонування аграрного сектору в умовах війни. *Інтелект XXI*. 2022. № 2. С. 13 - 16.
65. Саблук П. Т., Власов В.І., Кісіль М.І. Міжнародний рух капіталів і залучення в Україну прямих іноземних інвестицій. *Економіка АПК*. 2008. №9. С.3-14.

66. Садиков М. А. Лізинг у сільському господарстві. *Агроінком*. 2012. №3-4. С.27-32
67. Скрипко Т.О. Інноваційний менеджмент: підручник. К.: Знання, 2011. 423 с.
68. Склеповський Є. В. Ринок факторингових послуг в Україні. *Фінанси України*. 2010. №9. С.109-115
69. Стародубцева Т. В., Самоусєнкова О. В. Аналіз динаміки та структури продукції сільського господарства. *Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина I*. Одеса. ОНЕУ. 2017. С. 114 – 119.
70. Статистичний щорічник України за 2020 рік: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2021. – 566 с.
71. Статистичний щорічник України за 2021 рік: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2022. – 621 с.
72. Статистичний щорічник України за 2022 рік: Статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2023. – 609 с .
73. Стоянова-Коваль С.С. Науково-методичні підходи до оцінки інвестиційної діяльності в агропродовольчій сфері України. *Вісник Сумського національного аграрного університету серія «Економіка та менеджмент»*. №12 (66). 2015. С.34-38
74. Суліма Н.М. Ефективність інноваційних технологій вирощування зернових культур. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит»*. 2013. № 1. С. 3–40.
75. Талавирия І.В. Поліпшення використання ресурсного потенціалу в сільському господарстві. *Зб. наук. пр. ЛНАУ / За ред. В.Г. Ткаченко*. Луганськ : ЛНАУ, 2006. № 61(84). С. 416-419.
76. Тарасюк Г. М., Шваб Л. І. Планування діяльності підприємства. Навч. посібн. 4-те вид. К. Каравела. 2011. 352 с.

77. Топалов А.Д., Скоробагатько С.В., Ілляшенко В.А. Організація виробництва в підприємствах АПК: [навч. посіб]. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 384 с.

78. Ткачук В. І. Інновації як фактор підвищення ефективності виробництва зерна. *Ефективна економіка*. 2014. № 2 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2727>.

79. Трегобчук В.М., Климов О.М., Даниленко А.І. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: [монографія]. К.: Ін-т економіки НАН України. 2005. 540с.

80. Третяк А. М., Москаленко А. М., Ляшинський В. Б. Світові та українські тенденції розвитку нетрадиційного сільськогосподарського землекористування. *Агросвіт*. 2022. № 3. С. 19–30. DOI: [10.32702/2306-6792.2022.3.19](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.3.19)

81. Уліч Л. І. Сорти пшениці озимої для інтенсивних технологій. *Сортовивчення та охорона прав на сорти рослин: Наук.-практ. ж-л*. К. Алефа. 2006. С. 103-107.

82. Ус Г. О., Суліменко О. С. Особливості управління ринковими ризиками аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2023. № 22. С. 25-41.

83. ФАОСТАТ. URL: <http://www.fao.org/faostat>.

84. Хорунжий М. Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію: [навч. посіб]. *Економіка АПК*. 2013. №1. с.57-61.

85. Шваб Л. І. Економіка підприємства. К.: Каравела, 2005. – 586 с.

86. Grunwald, N., Zakharchuk, O., & Matsybora, T. (2022). Prospects for the development of the seed industry in Ukraine. *Ekonomika APK*, 29(1), 18-25. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202201018>

87. Dolhikh, Ya. (2022). Improvement of crop production planning in Ukraine using the Cobb-Douglas production function. *Ekonomika APK*, 29(1), 10-17. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202201010>

ДОДАТКИ